

Natur & miljø

NATUR & MILJØ / 5-2013
ET MAGASIN FRA NATURVERNFORBUNDET

FOTO: JUBA JUBA

- [Møt Tine Sundtoft](#) side 28-29
- [Vindkraftfylket](#) side 6-7
- [Polsk klima](#) side 10-11

Regjeringen tillater fritidskjøring:

SKUTERSLIPPET

Oslo kommune
Oslo Havn KF

OSLO HAVN SATSER PÅ MILJØET

REN FJORD FOR HUMMEREN FOR EKSEMPEL

Hummeren trives både under Rådhusbrygga og på Tjuvholmen. Prosjekt Ren Oslofjord har gjort at fjorden er renere enn på 100 år og bidratt til at plante- og dyrelivet har vendt tilbake.

OSLO HAVN. MER ENN EI BRYGGE.

Oslo Havn KF

Utgiver av Natur & miljø:

Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Tlf: 23 10 96 10
E-post: redaksjonen@naturvernforbundet.no
Bankgiro: 7874 0556028

Redaktør:

Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no
Tlf: 23 10 96 37

Journalist:

Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no
Tlf: 23 10 96 36

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Lay-out: Ketill Berger, Film & Form
Designmal: Gazette
Trykk: Ecoprint

Abonnement:

Institusjoner: kr. 700,-
Enkeltpersoner: kr. 360,-
Bestilles hos
medreg@naturvernforbundet.no
eller www.nogm.no

Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for.

Naturvernforbundet

INNHOOLD: NR 5/13

”Vi trenger en ny måte å forstå FN-forhandlingene på. Internasjonale forhandlinger kan ikke levere en ferdig løsning på klimaproblemet.”

Bård Lahn, forfatter av boka «Klimaspillet» og mangeårig medlem av den norske delegasjonen til FNs klimaforhandlinger. Side 10-11

Skuterslipp side 4-5

Blowing in the wind side 6-7

Til Polen med CO2 side 10-11

Regjeringen Solberg side 13

Møt statsråd Sundtoft side 28-29

Ut i sumpskogen side 32-34

Jubel for nyvernet skog side 38-39

FASTE SIDER

I korthet / side 9, 14, 15

Truede arter / side 17-19

Fotokonkurranse / side 20-21

Naturvernforbundets historie / side 24-26

Nytt fra Naturvernforbundet / side 35-39

Miljøagentene / side 44-45

Kjemper mot gruver Side 35

Naturvernforbundet lover kamp mot miljøskadelig gruvevirksomhet. Et internasjonalt gruveseminar i Kautokeino samlet over 70 deltakere fra Norge, Sverige og Finland. Gjenåpning av gruven i Biedjovágge er en av sakene de vil stanse.

FOTO: SVEIN LUND

Forside: Snøskuter i fart.
Foto: Torbjørn Tandberg/Samfoto/NTB Scanpix
Jubileumsnummer av Natur & miljø kommer i februar 2014. Neste ordinære utgave i april 2014.

LEDER

Sprikende miljøsignaler

Regjeringen Solberg har inntatt kontorene. Noe av det første de gjorde var å flytte ansvaret for plansaker fra Miljøverndepartementet til Kommunaldepartementet. Dette oppfattes naturlig nok som en nedprioritering av miljøhensynet i plan- og utbyggingssaker. En av de viktigste virkemidlene Miljøverndepartementet har hatt for å kunne drive langsiktig, miljørettet by- og regionplanlegging er nå i hendene på et annet departement. Vi håper at kommunalminister Jan Tore Sanner er sitt miljøansvar bevisst, selv om signalet fra sjefen er klart. «Vi mener at hensynet til boligutvikling og næringsutvikling skal telle mer», sa Erna Solberg til VG rett før valget.

Det er bare ett av mange bekymringsfulle signaler som har kommet når det gjelder areal- og vernepolitikk. Veitbygginger skal forseres. Strandsonevernet skal mykes opp. Praktiseringen av naturmangfoldloven skal gjennomgås. Alt for å hindre at truede arter som hubro, sjeldne sommerfugler og salamandere ikke skal kunne stanse utbygginger.

Da er det vel bedre på klimasiden? Ja, Regjeringen lover å være mer ambisiøse enn den forrige. Klima- og miljøvernminister Tine Sundtoft har uttalt seg forbilledlig offensivt før

klimatoppmøtet i Warszawa, men vil ikke vente på en avtale før hun gjør noe.

- Vi må ikke berre sitje og vente på dei store prosessane og på avtalar som skal ta til å gjelde om sju år – vi må gjere noko konkret no, sa Sundtoft til NRK rett etter utnevnelsen.

Så da er vel alt bra? Tja. Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Landbruksdepartementet, tre av de viktigste klimadepartementene, styres av et parti som er så schizofrent i holdningen til forskning at det er til å forbløffes av. Når man ikke «tror på» forskningsresultater som har blitt rekonstruert gang på gang, i 20-30 år, av utallige uavhengige institutter over hele verden, forbeholder jeg meg retten til å ikke tro på Fremskrittspartiet.

Klimaendringene er ikke et spørsmål om tro. Det er et spørsmål om kunnskap. Når departementene som må gjennomføre de største omstillingene styres av Frp, og Landbruksdepartementet sågar av en person som ikke har kunnskap om klimaendringene, kan det fort bli snaut med nasjonale klimatiltak også de neste fire årene.

Kristian Skjellum Aas / Redaktør

STILLE FØR STORMEN

Det er 73 514 registrerte snøskutere i Norge. De fyller nå tanken for å kjøre i en utmark nær deg. Med den blåblå regjeringen blir det langt mer kjøring i skog og mark.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Det har aldri vært så mange snøskutere i Norge som nå, og snøskuterparken vokser stadig. Bare i fjor økte den med 2550 skutere, og ferske tall viser at det ligger an til enda sterkere vekst i år. 2013 ser ut til å bli et av de beste årene for skuterforhandlerne, bare slått av rekordåret 2008. Men økningen er trolig liten sammenlignet med det som vil komme når regjeringen setter sin nye skuterpolitikk ut i livet. Regjeringen vil åpne for hundrevis av kilometer med skuterløyper i skog og mark, over hele landet.

– LEKEARENA FOR MOTORSPORT

– Regjeringen vil gjøre naturen til en lekearena for motorsport for de få. Folk

flest ønsker ikke dette. De vil ha en natur hvor de kan nyte fred og ro, og ikke motorstøy, sier fagleder Arnodd Håpnnes i Naturvernforbundet.

Skuterfolket på sin side har imidlertid god grunn til å smile. Muligheten til å kjøre i utmark har til nå vært svært begrenset. Fornøyleskjøring i utmark er forbudt, men i 2000 fikk åtte kommuner lov til å lage løyper for dette som en prøveordning. I år utvidet den rødgrønne regjeringen ordningen til å gjelde førti kommuner. Nå vil de blåblå ta skrittet helt ut og la alle kommuner få denne retten.

SKADELIG FOR SÅRBAR NATUR

– Jeg tror ikke folk er klar over hvor stort dette vil bli. Det vil bli titusener av nye skutere i naturen. Om få år vil folk se hvor negativt dette er, men da vil det være umulig å stoppe det, sier Håpnnes.

Han frykter skadevirkningene på sårbar natur.

– En lang rekke dyr som villrein, fjellrev, rovfugler og rovdyr kan bli skremt bort fra leveområdene sine i en tid på året hvor de er særlig sårbare. Vi har rett og slett ikke god nok kunnskap om norsk natur til å sikre at løypene legges slik at de ikke gjør skade, sier Håpnnes.

FRYKTER FOR FOLKEHELSEN

Også Den Norske Turistforening frykter konsekvensene av regjeringens varslede skuterpolitikk.

– Vi er bekymret for at det skal gå slik vi har sett i Nord-Troms, Finnmark og Sverige, hvor skuterløypene har tatt stadig større plass over lengre tid. Bruken av natur endres fra det enkle naturvennlige til stadig mer motoriserte aktiviteter. Vi ønsker at kroppen skal brukes som motor i naturen, sier Kjartan Askim, fagleder i Turistforeningen.

Han etterlyser mer fokus på folkehelsen i debatten.

– Helseaspektet har nesten ikke vært diskutert. Hvis dette gjennomføres, frykter vi store konsekvenser for folkehelsen, sier Askim.

VINJE KOMMUNE

Vinje kommune er blant de åtte kommunene som fikk lage egne skuterløyper i forsøksordningen. De har hatt skuterløyper siden 2002 og erfaringene er gode, forteller ordfører Arne Vinje (SV). Før

Vekst i antall snøskutere

Kommuner med mer enn 100 snøskutere som har hatt størst prosentvis økning i antall registrerte snøskutere fra 2000 til 2012.

Kommune	Fylke	2000	2012	Økning i prosent
1 Elverum	Hedmark	73	202	177
2 Orkdal	Sør-Trøndelag	77	212	175
3 Vågan	Nordland	45	122	171
4 Bærum	Akershus	127	339	167
5 Kvæfjord	Troms	40	104	160
6 Klæbu	Sør-Trøndelag	46	117	154
7 Malvik	Sør-Trøndelag	85	207	144
8 Porsgrunn	Telemark	47	110	134
9 Hadsel	Nordland	66	154	133
10 Brønnøy	Nordland	51	119	133

KILDE: SSB/VEGDIREKTORATET

løypene ble etablert hadde de store konflikter og problemer med ulovlig kjøring i utmark.

– Da vi åpnet løypene ble det slutt på ulovlig kjøring i snaufjellet. Det var tilfredsstillende, både for de som liker og de som ikke liker motorisert ferdsel, sier Vinje.

– Hva med hensynet til sårbar natur og friluftsliv?

– Erfaringene våre er gode der. Løypene ligger stort sett i grendene og langs veier. De går knapt i det man kan kalle villmark i det hele tatt. For oss har det også vært viktig at skuterløypene skal skilles fra skiløypene, slik at de som går på ski ikke plages av støy, sier Vinje.

RAUMA KOMMUNE

I Rauma er det imidlertid ingen planer om skuterløyper ennå.

– Rauma kommune har vært restriktive på motorferdsel i utmark lenge, og alltid vært strenge. Vi har heller ikke opplevd så voldsomme krav om å få ferdes i kommunens utmark med motoriserte far-

koster, men det kan jo komme nå, og da er vi klare til å ta debatten, sier varaordfører Oddbjørn Wærås (Ap) til nettavisen Fri Flyt.

Han forteller at store deler av kommunens areal er vernet, blant annet av hensyn til villreinen.

– Dessuten ønsker vi å framstå som en kommune for naturopplevelser og myke brukere, og det lar seg vanskelig kombinere med motorkjøretøy til fjells, sier han.

ETTERSPØRSELEN ØKER

På Tromsø Motorcenter merker de allerede økt etterspørsel etter snøskutere etter nyheten om den blåblå skuterpolitikken. Daglig leder Jonny Olsen regner med at salget vil gå opp med minst 50 prosent. Han tror ikke etablering av snøskuterløyper vil føre til mindre ulovlig kjøring i utmark. Olsen forteller at de fleste kundene hans har kjørt ulovlig, eller kjører ulovlig til vanlig.

– Folk vil alltid søke mer ekstreme forhold, og det er alltid noen som skal på de

Naturvernforbundet frykter at regjeringen vil gjøre naturen til en lekearena for motorsport. FOTO: LEAF/ISTOCKPHOTO

høyeste toppene. Dit vil det aldri legges løyper, sier Olsen til nettavisen iTromsø.

MILJØVERNMINISTEREN

Miljøvernminister Tine Sundtoft sier at målet med den nye skuterpolitikken er at kommunene selv skal forvalte motorferdsel i utmark.

– Det er ikke noe mål at det skal kjøres mer i utmark. Målet er å styrke det lokale selvstyret på dette feltet, og vi har en tro på at kommunene vil forvalte dette ansvaret på en god måte, sier Sundtoft.

– Men når dere vil tillate fornøyleskjøring over hele landet blir det vel mer kjøring i skog og mark?

– Vi vil at kommunene skal forvalte dette. Da må de også ta hensyn til friluftsliv og naturmangfold, sier Sundtoft.

- MYE BLIR ALDRI BYGD UT

Hvis alle planlagte vindkraftverk bygges ut får vi en sjudobling av antall vindkraftanlegg i Norge. Men det vil ikke skje, ifølge Norges vassdrags- og energidirektorat.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Landets definitive vindkraftsentrum ligger i sørvest. Allerede i dag er Rogaland det fylket med flest vindkraftanlegg i drift. Og i fremtiden kan det bli byggeboom. Hele 38 anlegg er omsøkt eller gitt konsesjon i sørvestfylket.

– Mange av disse prosjektene er ikke lønnsomme, og vil ikke bli utbygd nå. Men de båndlegger store arealer. Det er merkelig samfunnsplanlegging å si ja til så mye utbygging, sier Erik Thoring, daglig leder i Naturvernforbundet i Norges desidert største vindkraftfylke.

SER ULEMPENE

Seksjonssjef Arne Olsen i konsesjonsavdelingen i Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) forklarer at de må ha en reserveportefølje for å sikre at de beste prosjektene blir utbygd. Olsen er fullt

Erik Thoring i Naturvernforbundet i Rogaland er bekymret over de mange vindkraftplanene i fylket.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

klar over at de fleste vindkraftprosjektene ikke kommer til å bli bygd.

– Vi må følge opp slik at vi er sikre på at produksjonsforpliktelsene oppfylles. Politikerne har bedt oss om å oppfylle kravene i ordningen med grønne sertifikater. Det innebærer at det kan bli aktuelt å bygge ut

Vindkraftverk i Norge

Antall vindkraftanlegg under behandling, som er gitt konsesjon eller som er i drift per 22. oktober 2013.

UB: Under behandling / til høring

GK: Gitt konsesjon

	UB	GK	I drift
Aust-Agder	3	0	0
Finnmark	10	6	2
Hedmark	6	0	0
Hordaland	2	2	1
Møre og Romsdal	2	4	2
Nordland	11	7	3
Nord-Trøndelag	8	4	3
Rogaland	15	23	4
Sogn og Fjordane	10	7	1
Sør-Trøndelag	4	14	3
Troms	5	4	1
Vest-Agder	6	3	2
Østfold	2	0	0
TOTALT	84	74	22

inntil 2500 megawatt (MW) installert effektivt med vindkraft, noe som tilsier rundt 1000 vindmøller. Det er usikkerhet rundt blant annet nettkapasitet, samarbeid mellom aktører og kapitaltilgang. For å legge til rette for inntil 1000 vindmøller er det nødvendig å gi langt flere konsesjoner enn det som vil bli bygget, sier Olsen.

Han ser imidlertid ulempene Thoring påpeker.

– En av ulempene er at store arealer blir båndlagt, men vi må være sikre på at vi kommer i mål. Da må vi ha en reserve-

portefølje. Det er et nødvendig onde i et markedsbasert støttesystem. Per nå er det gitt konsesjon til 4700 MW som inngår i sertifikatmarkedet, mens cirka 10 000 MW venter på behandling, sier Olsen.

– LIKER Å VÆRE STØRST PÅ Å BYGGE NED NATUR

Rogaland er allerede et fylke der svært mye av naturen er nedbygd til energiproduksjon. Norges største kraftmagasin, Blåsjø, ligger i fylket. Over 80 prosent av vannkraftpotensialet er utbygd. Da merkes utbyggingspresset på vindkraft ekstra godt.

– Fjellområdene våre er nedbygd. Nå skal vi bygge ned lágheiområdene også, med vindmøller. Hvis politikerne hadde sagt det rett ut, og innrømt at de ikke ser vår natur som verdifull ut over energiutbygging, hadde det vært realt. Men de bruker store ord om naturturisme, ekthet og vill natur. Samtidig liker de tydeligvis

å være størst på å bygge ned natur, sukker Thoring.

SAMSTEMT SKEPSIS

Han understreker at alle naturvern-, friluft- og fritidsorganisasjoner i Rogaland er samstemte på å begrense vindkraftutbyggingen. Men så lenge politikerne ikke følger opp sine egne planer om lokaliseringsring, er det lite hjelp å få fra NVE.

– De gjør visse tilpasninger, og flytter litt på enkelte vindmøller. De gjør konsekvensutredninger og kartlegging etter boka, og sørger for at ingen vindmøller kommer nærmere kjente hubrohekkplasser enn én kilometer. Men vi har ikke sett at NVE har stoppet et eneste prosjekt av naturhensyn, sier Thoring.

TAR NATURHENSYN

Olsen mener de tar naturhensyn minst like alvorlig som andre hensyn i konsesjonsbehandlingen.

– Miljøhensyn ligger der hele tiden. Samtidig er det ikke alltid miljø blir brukt som hovedgrunn når prosjekter får avslag. Som et eksempel har vi Sleneset, der de økonomiske argumentene alene var nok til å stanse prosjektet. Men hubroen, kystnaturen og landskapet ble selvfølgelig også vektlagt, sier Olsen.

MER KONSENTRERT

Per i dag har Norge 22 vindkraftanlegg. Disse varierer i størrelse fra enkeltvindmøller til Smøla vindkraftverk med 68 vindmøller. Olsen ser for seg at den fremtidige utbyggingen blir langt mer konsentrert enn hva kartet over konsesjonsøknader viser.

– Bjerkreim, Snillfjord og Fosen. Der har du bærebjelkene i norsk vindkraftsatsing, og bygges disse ut er vi allerede oppe i 1800 MW. I tillegg vil de beste prosjektene i andre områder kanskje komme til, men disse er de viktigste for å komme

Smøla vindpark er Norges største vindkraftverkanlegg så langt. Men hele 158 prosjekter ligger til behandling hos NVE.

FOTO: STATKRAFT

i mål, sier Olsen.

– Ser du at det store omfanget av søknader kan øke skepsisen til vindkraft?

– Ja, men Naturvernforbundet kan være trygg på at ikke alt blir bygd ut. Vi er forpliktet til å behandle alle prosjekter som sendes inn til oss, men vi kan si nei. Til nå har vi sagt nei til dobbelt så mange MW som vi har sagt ja til. Dette vil fortsette, sannsynligvis med en økende neitendens, sier Olsen.

Han minner om at sertifikatmarkedet, og alle konsesjoner, utløper i 2020.

– Da vil resten av prosjektene falle døde og maktesløse til bakken, dersom løpetiden ikke blir forlenget, sier Olsen.

Årets julegave til miljøbevisste matelskere

God mat og god samvittighet: Biologer, blogger og leder av Naturvernforbundet i Kristiansand, Marte Rostvåg Ulltveit Moe viser hvordan miljøvern og matlaging henger sammen. Det handler om lokale godsaker, sesongens fristelser, og norske råvarer i ny drakt. Boka *Spis Sørlandet* byr på alt fra lokal taco og kortreist hummus, til sørlandske klassikere som makrell, rabarbrasuppe og krabbefest. Vel bekomme!

Pris for én bok 349,-

Medlemspris 599,- for to bøker

FRI FRAKT

Bestill boka på www.portalforlag.no
eller lars.aase@portalforlag.no
og merk bestillingen "Naturogmiljø"

CO₂-boom i Canada

Canada skulle redusere sine CO₂-utslipp med 6 prosent fra 1990 til 2012, ifølge målsettingene i Kyoto-avtalen. Nå ligger isteden landet an til å øke sine utslipp med mellom 66 og 107 prosent fra 1990 til 2020, en økning helt i verdenstoppen. Grunnen er satsing på skifergass og oljesand.

– Klimaendringene er et globalt problem som krever en global løsning. Canada, som EU, tar sine forpliktelser seriøst og gjør sin del, sa den kanadiske miljøvernministeren Peter Kent i vår. Det blåser energiøkonom Mark Jaccard ved Simon Fraser University av.

– Politikerne forteller rett og slett ikke sannheten. Du kan ikke øke uttaket av oljesand samtidig som du skal oppfylle utslippsforpliktelsene, sa Jaccard til DeSmogBlog.

Oljesandutvinning i Canada, der Statoil er en av operatørene, beslaglegger store arealer og fører til enorme klimagassutslipp.

FOTO: DRU OJA JAY/DOMINION/FLICKR.COM

Nytt atomkraftverk i Storbritannia

Storbritannia har godkjent byggingen av et nytt atomkraftverk. Kraftverket skal ligge ved Hinkley Point, ved Bristolkanalen på vestsiden av øya. Kraftverket skal bygges av et fransk-kinesisk konsortium, ifølge BBC News. De to nye reaktorene som er planlagt i kraftverket har en levetid på 60 år, og er en del av Cameron-regjeringens plan for å fase ut kullkraft. Det finnes også planer for et nytt atomkraftverk i Sizewell, som ligger ved nord-sjøkysten.

- Ikke et nytt København

FNs klimasjef Christiana Figueres satser på å få til en langt bedre prosess frem mot klimatoppmøtet i Paris i 2015 enn det var frem mot det havarerte toppmøtet i København i 2009. Costaricansk-danske Figueres, som går under det fulle navnet Karen Christiana Figueres Olsen, forventer at det vil skje klare fremskritt i forhandlingene de neste 12 månedene.

- Vi skal ikke ha et nytt København, der verdens ledere ble brakt inn i siste minutt, og ble konfrontert med 300 sider tekst som var umulig å fordøye, sa Figueres til BBC.

Stopper ikke kullgruver

Den svenske regjeringen kommer ikke til å gripe inn for å hindre deres helstatlige svenske energiselskap Vattenfall i å åpne fem nye kullgruver i Tyskland. Det har den svenske finansmarkedsministeren Peter Norman annonsert. Sa-

ken har vakt betydelig oppsikt i Sverige, og er en parallell til Statoils engasjement i oljesand i Canada.

- Det er ikke rimelig at eieren skal ha meninger om dette. Det er en sak for selskapets styre, sa Norman.

Klimagassrekord

Konsentrasjonen av klimagasser i atmosfæren har aldri vært høyere. I 2012 ble det målt 393,1 deler CO₂ per million deler luft (ppm). Konsentrasjonen av metan og nitrosgasser er også rekordhøy, ifølge Verdens meteorologiorganisasjon (WMO).

Organisasjonen melder at varmeeffekten på klimaet fra drivhusgasser har økt med rundt en tredel siden 1990. Siden den industrielle æra startet i 1750, har mengden klimagasser i atmosfæren økt med 141 prosent.

Økningen på 2,2 ppm fra 2011 til 2012 er sterkere enn registrert tidligere. Snittøkningen siste ti år er på 2,02 ppm, skriver BBC.

Observatoriet på Mauna Loa, Hawaii, er en av rundt 160 steder der CO₂-innholdet i atmosfæren måles.

FOTO: ABBY SWANN/FLICKR.COM

KREVER KLIMAHAN

– På de fire siste klimatoppmøtene har mange ting blitt lovt, som ikke har skjedd ennå. I Warszawa må man komme i mål med disse tingene, sier leder Wendel Trio i Climate Action Network.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

På en pressekonferanse i forkant av klimatoppmøtet i Warszawa understreket CAN-direktøren behovet for handling.

– I København i 2009 ble det lovt et klimafond, med 100 milliarder dollar hvert år til klimatiltak. Det er fortsatt tomt for

penger. I Cancun i 2010 ble det enighet om å holde temperaturstigningen under 2 grader. Men dagens utslippsmål er langt unna dette. I Durban i 2011 ble man enige om å bli ferdige med en ny global avtale i 2015. Men ennå har man ingen troverdig plan for dette. I Doha i fjor ble man enige om en internasjonal mekanisme som skal erstatte tap og skader som følge av klimaendringer. Heller ikke her er det gjort noe. Warszawa-møtet blir ekstremt viktig når det gjelder å levere resultater på disse områdene, sa Trio.

KREVER GJENNOMFØRING

Climate Action Network (CAN) er en sammenslutning av over 850 organisasjoner fra mer enn 90 land, som krever handling når det gjelder klimatiltak. Norske medlemmer er Naturvernforbundet, Utviklingsfondet, Forum for utvikling og

miljø, Framtiden i våre hender, Natur og Ungdom, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna og Regnskogfondet. Nettverket krever nå at verdens land begynner å gjennomføre det de allerede har vedtatt på tidligere klimatoppmøter.

KRITISK TIL POLENS KULLROLLE

Trio er svært kritisk til at Polen nå får lederskapet i FNs klimakonvensjon. Han mener Polen er Europas største bremsekloss i klimaarbeidet.

– Polen har lagt ned veto mot at EU skal skjerpe sine klimamål. De er mot en energipolitikk som skal ta mer klimahensyn etter 2020, og organiserer et propagandaarrangement om kull, av World Coal Association, midt under klimatoppmøtet. Polens avhengighet av kull er et problem, sa Trio.

IDLING

Store møter som lover mange ting som ikke blir gjennomført. Hva slags resultater kan vi forvente av denne runden med klimaforhandlinger? Bildet er fra forhandlingene i Doha i Qatar i fjor.

FOTO: IISD

GIGATONNGAPET

Ifølge en ny rapport fra FNs miljøprogram var verdens CO₂-utslipp i 2010 på 50,1 gigatonn CO₂. Hvis vi ikke gjør merkbare tiltak for å kutte utslippene, vil disse stige til 59 gigatonn i 2020. For å holde oss på et nivå som vil kunne sikre at temperaturstigningen ikke blir over 2 grader, må utslippene ned til 44 gigatonn i 2020, 40 gigatonn i 2025, 35 gigatonn i 2030 og 22 gigatonn i 2050. Gapet mellom det vi slipper ut og det vi kan slippe

Wendel Trio leder Climate Action Network International. Han krever klimahandling, og er kritisk til kullstormakten Polen.

FOTO: IISD

ut kalles utslippsgapet, og det må tettes gjennom forhandlingene, ifølge CAN.

– Utsetter vi utslippskuttene, betyr det en større mengde klimaendringer på kort sikt, og sannsynligvis større konsekvenser, samt fortsatt bruk av karbon- og energiintensiv infrastruktur. Dette vil forsinke introduksjonen av klimavennlig teknologi, og begrense utviklingsmulighetene som kan få oss på vei mot en bærekraftig, grønn fremtid, sier lederen for FNs miljøprogram, Achim Steiner, i en kommentar til rapporten.

DEFINITIV AVTALE?

Men kan alle verdens land bli enige om den store, definitive avtalen som skal redde jordas klima, som alle trodde skulle bli vedtatt i København i 2009? Hvis forhandlingene igjen ender i stampe, hvem skal da ta ansvar? Bård Lahn har fulgt forhandlingene som del av den norske delegasjonen siden Bali-møtet i 2007. I hans bok «Klimaspillet» demper han forventningene til FN.

– Jeg tror vi trenger å spørre oss hva slags resultater vi egentlig bør forvente. Vi trenger en ny måte å forstå FN-forhandlingene på. Internasjonale forhandlinger kan ikke levere en ferdig løsning på klimaproblemet, enten forhandlingene skjer i regi av FNs klimakonvensjon eller andre steder. Løsningen på problemet vil komme fra lokale tiltak og nasjonal politikk, og de internasjonale forhandlingenes bidrag kan i beste fall være å hjelpe fram disse tiltakene, skriver Lahn.

Tre klimabøker i høst

Vil du lese og lære mer om klimaproblematikk, er dette høsten for deg. Hele tre nye, norske bøker om klimasaken har kommet ut i høst. Alle er velskrevet og interessante, og ser problemene fra helt ulike ståsted. Vi hjelper deg å velge klimabok!

FORSKERNE

■ Klimanestorene Dag O. Hessen, Knut H. Alfsen og Eystein Jansen har skrevet boka *Klimaendringer i Norge*. I utgangspunktet er dette en bok basert på Forskningsrådets program Norklima, som har eksistert i ti år. Boka beskriver hvordan Norge vil rammes av klimaendringer, og hva vi må gjøre for å tilpasse oss dem. Selv om Norge er ett av landene i verden som er mest robust mot klimaendringer, vil også vi merke forandringene i atmosfæren svært godt. Forfatterne mener vi har en lang vei å gå når det gjelder forskning på effektene av klimaendringer, spesielt innen samfunnsfaglige emner.

DEN REISENDE JOURNALISTEN

■ Journalist Erik Martiniussen har dekket klimasaken for ulike aviser gjennom mange år. I sin bok *Drivhuseffekten. Klimapolitikken som forsvant* forsøker han å avkle det europeiske kvotesystemet, som han mener har blitt en unnskyldning for ikke å gjennomføre reelle kutt i utslippene i Norge. Han stiller spørsmål ved om klimaprosjekter i flere utviklingsland faktisk gir reelle klimakutt, og har flere graverende konkrete eksempler. Boka er en velskrevet og syrlig kommentar til den rødgrønne regjeringens klokkeretro på kvotesystemet.

FN-SPORET

■ Bak forkortelsen UNFCCC skjuler det seg ett av verdens mest intrikate maktspill. FNs klimakonvensjon skal ta de overordnede politiske grepene i klimasaken, og hadde planen klar for en bred, ambisiøs avtale i København i 2009. Så raknet enigheten. Bård Lahn, som har vært medlem av den norske forhandlingsdelegasjonen, gir et svært interessant innblikk i hvordan FN-prosesser fungerer. Innen et så intrikat felt som klima blir det mange interessekonflikter, og Lahn skildrer disse på en levende og spennende måte i boka *Klimaspillet*. Boka gir et innblikk i en lukket sfære, der verdens fremtid står på spill, og brytes mot realpolitikk og maktspill.

Veien
videre
er et
felles
ansvar

- vi gjenvinner batterier

BATTERIRETUR®

Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no

KLIMAHÅP OG NATURSKEPSIS

Miljøbevegelsen, med Naturvernforbundet i spissen, har forventninger til at den nye regjeringen vil kunne levere gode resultater i klimaarbeidet. Men når det gjelder naturvern er skepsisen stor.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Noe av det første regjeringen Solberg gjorde var å frata Miljøverndepartementet ansvaret for plan- og arealpolitikken. Dette skal overføres til kommunalminister Jan Tore Sanner. Utbygging av energi, veier og oppdrettsanlegg skal forseres, og Regjeringen vil godta at gruveindustrien dumper avfall i sjøen. Samtidig vil de gjennomgå praktiseringen av naturmangfoldloven.

IKKE BEROLIGET

– I noen tilfeller ser vi at praktiseringen av naturmangfoldloven kan føre til uheldige utslag og påføre samfunnet store kostnader og utsettelse av viktige infrastrukturprosjekter. Det har i media de siste årene vært pekt på en del slike enkeltteksempler. Slike eksempler kan svekke oppslutningen om naturvernet i Norge, noe ingen er tjent med, skriver statsminister Erna Solberg i et brev til Naturvernforbundet.

Leder Lars Haltbrekken er ikke beroliget av svaret fra Solberg.

– Det er nettopp i behandlingen av enkeltsakene vi avgjør om vi tar vare på naturen eller ikke, sier Haltbrekken.

– KAN KOSTE OSS MYE NATUR

– Den massive utbyggingsinteressen den nye regjeringen viser kan komme til å koste oss mye natur. Flere veier, økt kraftutbygging, flere oppdrettsanlegg og tillatelser til å bruke våre fjorder som avfallsplass for gruveindustrien gjør at mange verdifulle naturområder står i fare for å bli borte for

Klima- og miljøvernminister Tine Sundtoft og tidligere miljøvernminister, nåværende utenriksminister Børge Brende under innsettelsen 15. oktober. Hva betyr regjeringsskiftet for miljøet?
FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

alltid. Dersom man i tillegg svekker muligheten til å overprøve lokale vedtak som strider mot nasjonale og internasjonale miljømål, er det en knipetangmanøver mot norsk natur, sier Haltbrekken.

Derimot ser han positive signaler når det gjelder arbeidet med energieffektivisering.

– Den økte satsingen er viktig, og gjør at vi kan kutte utslipp av klimagasser og spare naturen for store inngrep. Vi vil jobbe for at satsingen kommer i stedet for mye av den planlagte utvinningen av olje og gass, og utbyggingen av vind- og vannkraft, sier Haltbrekken.

SEKS KRAV

Organisasjonen har levert en liste på seks krav til klima- og miljøvernminister Tine Sundtoft. Kravene er kutt i klimagassutslippene, styrking av skogvernet, nei til sjødeponi av gruveavfall og opprydding av gamle giftsynder i norske fjorder, vern av elver og urørt natur, flere nasjonalparker og at Regjeringen tar vare på norske rovdyr.

– Under den forrige borgerlige regjeringen satte miljøvernminister Børge Brende rekord i opprettelse av nye nasjonalparker. Han opprettet og utvidet 20

nasjonalparker, naturreservat og landskapsvernområder. Dette er en rekord den nye ministeren må videreføre. Preikestolen i Rogaland og Østmarka ved Oslo er to områder som må vernes som nasjonalparker, skriver Naturvernforbundet i brevet til statsråden.

OVERTAR MANGE MILJØPROSJEKTER

Flyttingen av Miljøverndepartementets planavdeling gjør at Kommunaldepartementet overtar ansvaret for politikk for bærekraftig byutvikling, areal og transportplanlegging, universell utforming, prosjektet Framtidens byer, arealpolitikk utenfor by, kommunal planlegging og innsigelsessaker, klagesaker og rettsaker knyttet til kommunal planlegging, lovtolkning og veiledning knyttet til plan- og bygningsloven, fornybar energisatsing, regional planlegging, stedsutvikling og konsekvensutredninger. I bytte får Miljøverndepartementet ansvaret for hele klimasatsingen, også de bitene som tidligere har ligget i Utenriksdepartementet.

■ Vil du lese alle miljøpunktene i regjeringserklæringen? Gå inn på www.nogm.no!

SITATER

– Gi de såkalte miljøvernerne granplanter og få dem ut for å plante – da kan de gjøre litt samfunnsnytte for seg!

Jarle Einar Holberg, næringspolitisk sjef i Allskog, vil ha oss ut i marka for å plante sitkagran av hensyn til miljøet. (Aftenposten)

– Vi er skeptiske til å gi statlig tilskudd til ny planting av dette treet. Jeg har selv jobbet hardt for å bli kvitt det bestefaren min Iver plantet på 1960-tallet i skjærgården hjemme i Lillesand.

Klima- og miljøvernminister Tine Sundtoft (H) vil ikke ha nyplanting av sitkagran i Norge. (Aftenposten)

– Fremskrittspartiet har i årevis vært en frihavn for mange av dem som tviler på og/eller forneker vitenskap, og heller til at klimatrusselen er en sosialistisk konspirasjonsteori for å kunne høve inn av gifter.

Ole Mathismoen i Aftenposten.

– Fra ord til handling, sa statsministeren på #zero13. Så kom det masse ord.

SV-leder Audun Lysbakken på Twitter.

– Høyre har lenge hatt en idé om at vi på lang sikt må utvikle et marked for CO₂ der utgangspunktet er CO₂-utslipp per menneske. Det vil fortelle oss hvor mye vi som er rikt land må redusere våre utslipp for å unngå en kraftig temperaturøkning.

Trenger vi egentlig et marked for det, Erna Solberg? Er det ikke forskerne som forteller oss hvor mye vi må kutte? (Fra statsministerens tale på Zero-konferansen)

– Jeg er miljøbevegelsens Petter Pilgaard.

Zero-leder Marius Holm under Zero-konferansen.

– Gratulerer med støtte til Store norske leksikon! Dere trenger penger når dere skal bytte til preteritum på oppslag om norske arter og naturområder.

Naturvernforbundets Eivind Trædal kommenterer statsbudsjettet på Twitter.

I KORTHET

Fjerning av sitkagran på Utsira.

FOTO: ATLE GRIMSBY/FICKR.COM

Vil ikke plante sitkagran

Debatten om sitkagran, også kalt pøbelgran, har rast i det siste. Miljødirektoratet vurderte hvilke arealer som egner seg for skogplanting som klimatiltak, og hvilke miljøkriterier og virkemidler som bør ligge til grunn.

– I svaret sier vi at det er mulig å plante 50 000 dekar ny skog med akseptable effekter for naturmangfold. Vi gir ingen anbefaling om at det skal plantes så mye, ei heller om hvilke treslag som eventuelt skal benyttes. Men dersom regjeringen vil bevilge penger til økt skogplanting som klimatiltak, har vi foreslått miljøkriterier som bør innfris, skriver miljødirektør Ellen Hambro i et innlegg i Aftenposten.

Men Regjeringen setter bremsene på for sitkagran.

– Vi er skeptiske til å gi statlig tilskudd

til ny planting av dette treet. Jeg har selv jobbet hardt for å bli kvitt det bestefaren min Iver plantet på 1960-tallet i skjærgården hjemme i Lillesand, sier miljøvernminister Tine Sundtoft til Aftenposten. Miljøbevegelsen har advart sterkt mot utplanting av fremmede arter. Sitkagran er det mest utplantede treslaget i Norge, og ved satsing på «klimaskog» er det forventet mange søknader om videre utplanting av denne. Forbundet får i denne saken støtte fra leder Helge André Njåstad (Frp) i Stortingets kommunal- og forvaltningskomité, som omtaler tidligere utplanting slik i Bergens Tidende:

– En katastrofe for Vestlandet. Det å gi tilskudd til planting er den største tabben som har vært gjort.

Miljøpris til matbevegelse

Danske Selina Juul og hennes organisasjon «Stop Spild Af Mad» vant Nordisk Råds natur- og miljøpris for 2013. Juryen fulgte dermed opp Sofieprisen for 2011, som ble tildelt britiske Tristram Stuart, som arbeider med samme sak. Store ressurser, sprøytemidler og kunstgjødsel brukes hele tiden for å produsere mat. Men i den rike delen av verden går mer enn en tredel av den produserte maten i søpla, og blir ikke spist. Dette gir store miljøkonsekvenser. Samtidig er det rundt en milliard mennesker på jorda som har for lite mat.

FOTO: JOHANNE FICK/WWW.FOTOGRAFICK.DK

Selina Juul fikk Nordisk Råds natur- og miljøpris for 2013.

75 prosent av utslipp styres av Frp

Høyre fikk miljøvernministeren i regjeringen Solberg. Men Fremskrittspartiet leder departementene som har styringen med klimagassutslippene. 75,2 prosent av utslippene kommer fra sektorer som kontrolleres av Fremskrittsparti-styrte departementer, viser klimastatistikken fra Statistisk sentralbyrå.

- Samferdselsdepartementet: 35,4 prosent (Frp)
- Olje- og energidepartementet: 28,9 prosent (Frp)
- Nærings- og handelsdepartementet: 21,6 prosent (H)
- Landbruks- og matdepartementet: 10,9 prosent (Frp)
- Kommunal- og regionaldepartementet: 1,4 prosent (H)
- Annet: 1,8 prosent

Disse tre styrer 75 prosent av Norges klimagassutslipp.

Flere ulver felt

Hittil i år er 12 ulver felt i skadefelling og lisensjakt i Norge. Det er tre ulver mer enn i hele 2012 og seks flere enn i 2011. Det er ikke skutt flere ulver i Norge på over seksti år. Man må helt tilbake til 1949 for å finne et høyere fellingstall for ulv i Norge, da 17 ulver ble felt.

Den 6. november ble en ung hannulv på 43 kilo felt i Vegårshei i Aust-Agder. Mannskaper fra Fylkesmannens miljøvernnavdeling som undersøkte ulven konstaterte at fellingen var lovlig, ifølge Agderposten. Ulven ble felt i lisensjakt.

I tillegg er det i år felt tre ulver i Rendalen, og én ulv i hver av de følgende kommunene: Agdenes, Drangedal, Elverum, Lardal, Nord-Fron, Snillfjord, Tynset og Vang.

På tur i Oslos nære villmark

– Jeg vil gjenoppdage den nære naturen. Pakke sekken og oppleve det som bare er en kort reise unna, skriver Marius Nergård Pettersen om sin bok

«Oslos nære villmark», som utkom i høst. Boken er en beretning om Pettersens seks månedslange ekspedisjoner på Østlandet. I boken blander han opplevelser med fakta og historikk. Boken er også utstyrt med kart og nyt-

tige tips og råd til folk som vil ferdes i villmarka. I 2013 mottok Pettersen Helge Ingstad-prisen for sin eventyrlyst og unike formidlingsevne.

Skjøt hønsehauk – frifunnet

En 45 år gammel politiførstebetjent ble i Frostating lagmannsrett frikjent for å ha skutt en hønsehauk i Lierne.

Episoden fant sted 1. september i fjor da mannens datter oppdaget at en hønsehauk satt og hakket på ei flaksende høne ute på tunet. Ifølge Trønder-Aisa skal mannen ha reagert resolutt, funnet frem hagla og

skutt den sjeldne rovfuglen.

Da saken kom opp for Namdal tingrett ble mannen fradømt jaktretten og idømt en bot på 12 000 kroner, men da saken kom opp for lagmannsretten vant han altså gjennom med sitt syn. Det var i denne situasjonen nødvendig for mannen å handle svært hurtig, mente lagmannsretten.

Det er dobbelt så mange oppdrettslaks i Troms fylke som det er innbyggere i Mexico by. FOTO: NORSK HAVBRUKSSENTER

271 laks per innbygger

I Troms fylke alene bor det 43 596 000 oppdrettslaks, ifølge avisa Nordlys. Det er dobbelt så mange som i 2005, og utgjør hele 271 laks per innbygger i fylket. Avisas kommentator Torgeir Bråthen tar til orde for lukkede anlegg, for å minske miljøbelastningen til den sterkt voksende næringen.

– Lukkede anlegg innebærer tekniske og økonomiske utfordringer, men det bør ei næring som tjener gode penger og som støttes av myndighetene kunne ta på seg. Hvis ikke man vil bruke pengene til positive ting, hva skal man da med ei lønnsom næring, skriver han.

HUNDRE ÅR FOR NORSK NATUR

Jubileumskalenderen 2014

Fjell som tar pusten fra deg, praktfulle fossefall og hav som syder av liv. Ulvehyl. Måkeskrik. Summingen fra utallige insekter. Isbjørn, fjellrev og villrein.

Orkideer, lav og sopp. Gamle eventyrskoger, dyrebare korallrev og frodige taarskoger. I hundre år har Naturvernforbundet kjempet for mangfoldet i norsk natur. Ja, det finnes knapt et verneområde, en fredet fjellblomst eller en fjernet skuddpremie hvor vi ikke har hatt en avgjørende finger med i spillet.

I denne kalenderen vil vi vise deg noen av områdene og artene som vi har kjempet for å ta vare på. Vi har bedt fem av våre dyktigste naturfotografer om å finne frem sine vakreste bilder. Resultatet er en kalender med glimt fra Naturvernforbundets 100-årige kamp for det mest dyrebare vi har. Landets første nasjonalpark, Rondane, pryder forsiden. Inne i kalenderen finner du bilder av Jotunheimen, isbjørn, Vesterålen, villrein, Osломarka, bever, Øvre Pasvik, sjøfugl, Reisavassdraget, fiskeørn og gaupe.

Tolv bilder - et lite knippe arter og steder. Det kunne vært mange, mange flere, for norsk natur er fortsatt rik. Ennå finnes det rovdyr i norske skoger, villaksen svømmer stadig opp i elvene våre, vi har rene fjorder og levende skoger. Men vi kan miste det hvis ingen passer på, og vi kan miste det hvis klimaendringene får løpe løpsk. Derfor er kutt i utslippene av klimagasser og full brems i norsk i olje- og gassvirksomhet blant våre viktigste saker.

Naturvernforbundet lover å stå vakt ved norsk natur de neste hundre årene, slik at naturkalenderen i 2114 blir minst like vakker som denne.

Naturkalenderen 2014 – Fotografer: Bård Løken, Ole Jørgen Liødden, Orsolya Haarberg, Erlend Haarberg og Svein Holo.

Pr. stk fullpris kr. 225,- og medlemspris kr. 193,50
10-pk fullpris kr. 2.050,- og medlemspris kr. 1.763,-
50-pk fullpris kr. 9.740,- og medlemspris kr. 8.377,-

Bestill på www.naturvernbutikken.no
eller send inn kupongen under.

 Naturvernforbundet

BESTILLING KALENDER

Vennligst bruk blokkbokstaver.

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR		POSTSTED	
MEDLEM JA ☐ NEI ☐		E-POST (valgfritt) / TLF	

Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)

ANTALL STK	ANTALL PK AV 10	ANTALL PK AV 50
------------	-----------------	-----------------

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby.

Kundetelefon: 940 02 300. Nettbutikk: www.naturvernbutikken.no

Se flere flotte produkter på vår medlemsbutikk: www.naturvernbutikken.no

JEGER MED USIKKER FREM TID

FOTO: LARS EGIL FURUSETH

**TRUEDE
ARTER**

Jaktfalken lever der isvind og sprengkulde skaper forhold bare de mest hardføre kan leve i. Den er en fantastisk jeger, men man blir ikke mett av svimlende fart og brå vendinger alene. Og det har lenge vært lite å jakte på.

SLITER MED Å FA

En stadig synkende rypebestand skaper usikre framtidsutsikter for Norges største falk. I Buskerud har under halvparten av jaktfalkene fått frem unger de siste årene, en trend som går igjen flere steder i landet. Fortsetter det, vil bestanden falle.

Tekst og foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Halsbrekkende vendinger i svimlende hastighet, lange skarpe klør og en enestående jaktteknikk. Til alle tider har falkene fascinert oss mennesker. I det gamle Egypt ble

de sett på som budbringere fra gudene, og de balsamerte dem når de døde. I Storbritannia og Spania brukes de fortsatt til jakt, en metode som skriver seg flere tusen år tilbake i den arabiske verdenen.

FALKETITTERE

For Per Furusetth og en gruppe frivillige i Naturvernforbundet i Buskerud står også falkene høyt i kurs. De driver hverken med balsaming eller falkejakt, men de bruker gladelig fritiden sin til å observere dem. På steder hvor knapt noen ferdes kan de sitte i time etter time, med blikket stivt rettet mot et falkereir.

– Jaktfalkbestanden i Buskerud er ganske stabil, men den store nedgangen i antall rype har ført til lav produksjon av unger. Under halvparten av falkeparene har fått frem unger de siste årene. Hvis det fortsetter vil vi få en tydelig nedgang for jaktfalken, forteller Furusetth.

FRIVILLIG KARTLEGGING

Jaktfalken står som nær truet på den norske rødlisten. Man regner med at det er mellom 500 og 1000 jaktfalker i Norge, men antallet er usikkert fordi arten er dårlig kartlagt. Det har ildsjelene i Buskerud gjort noe med. Helt siden slutten av 1980-tallet har de registrert jaktfalkens utbredelse i fylket, de fem siste årene med støtte fra Fylkesmannen.

– Reirene ligger så langt unna at det gjerne tar én dag bare å komme inn, og så legger vi oss til med kikkert og observerer dem på av-

stand i timevis. Skulle man ansatt folk for å gjøre dette, ville det blitt dyrt. Men vi synes det er helt fantastisk å være ute, og kommer til å fortsette vårt arbeid med eller uten støtte fra Fylkesmannen, sier Furusetth.

RYPEAVHENGIG

Årene som kommer blir svært spennende for norske jaktfalker og de som observerer dem. Hva som skjer med fjellryperne og lirype vil være helt avgjørende. Jaktfalken bygger reir på fjellhyller i stupbratte fjellsider, gjerne på 1500 til 1800 meters høyde. Om vinteren lever de under ekstreme forhold, med mørke, sprengkulde og voldsomme uvær. Knapt noen andre arter kan leve slik. Derfor begrenser menyen seg stort sett til rype. I dårlige rypeår hekker ikke jaktfalkene, og dårlige rypeår har det vært mange av de siste to tiårene.

Den årlige rypejakta gjør ikke saken enklere for falkene. Furusetth mener rypebestandene er altfor svake til å tåle jakten de utsettes for.

– Rypa burde stått på rødlisten. Det har vært en enorm nedgang siden 1990-tallet. Men rypejakta betyr mye økonomisk for mange grunneiere, derfor er det svært vanskelig å få den rødlistet. Hvis man bare hadde vurdert saken ut fra fakta, ville den kommet på rødlisten, sier Furusetth.

ULOVLIG JAKT

Ulovlig jakt og innsamling av egg har tidligere vært et stort problem for jaktfalken, og det forekommer fortsatt. Regionsjef for Tollvesenet i region nord, Atle Joakimsen, forteller at fugler og fagleegg fra Norge er ettertraktete varer.

– En norsk jaktfalk kan man få opp mot en million kroner for, uttalte han til NRK i sommer.

At jaktfalker fanges og fraktes ut av landet er ikke noe nytt. I middelalderen tilhørte jakt-

Fakta

Jaktfalk *Falco rusticolus*

Norges største falk

Status: Nær truet
(Norsk rødliste 2010)

Bestand i Norge: 500-1000 par

Utbredelse: I høyfjellet fra Agder i sør til Finnmark i nord.

Lengde: 50-60 cm

Vingspenn: 1,1-1,3 meter

Vekt: 0,8-2,1 kilo

Hekking: Reir på hylle i bratt fjellvegg

Føde: Fjellrype og lirype, andre fugler, smågnagere

Kilde: Dyr i Norges natur, Bertmark Norge.

Å FREM UNGER

falkene kongehusene, og de ble også da solgt for svimlende summer. Fra 1730 til 1790 ble det for eksempel sendt 4600 falker fra Island til den danske kongen, står det å lese i «Dyr i Norges natur».

FALKEFASCINASJON

Jaktfalken har alltid fascinert – og Furuseth forstår godt hvorfor.

– Jeg synes det er noe trolsk over fugler som greier seg i så tøffe forhold. Og jaktfalken er fantastisk fin å se på når den jakter, hvordan den kan ta fugler i svevet, hvor effektiv den er. Jeg har vært hekta på fugler hele livet, og har en spesiell interesse for fugler som er truet. Hvis det blir en nedgang, vil vi dokumentere det. Det er viktig for at man skal kunne gjøre noe for å hjelpe dem, sier Furuseth.

Disse jaktfalkungene ble ringmerket på Hardangervidda i sommer. Matmangel gjør at mange jaktfalker ikke får frem unger.

FOTO: LARS EGIL FURUSETH

FOTOKONKURRANSEN - TEMA: HØSTTUR

At høsten er en fargerik tid, så juryen tydelig da vi åpnet bildene til fotokonkurransen den vil Natur & miljøes fotokonkurranse komme i jubileumsdrakt, med tema «Naturglede». Vi kaste seg med på den nye konkurransen, som blir behørig presentert i jubileumsnummeret.

Vinner: Marit Schrøder Elvik har fanget dette stemningsfulle øyeblikket på høsttur ved Risevatnet i Sulitjelma. Juryen falt for bålksen, og for lille Marte (2) som studerer lav. Høsten i et nøtteskall.

Bli med i Natur & miljøes jubileumskonkurranse!

Neste tema: Naturglede — vinter

Premier og innleveringsdetaljer kommer i neste utgave av Natur & miljø.

Innleveringsfrist blir i mars 2014.

ne gangen. Neste år
håper at flest mulig vil
et av Natur & miljø.

Premiert: Sjekk de fargene! Høsten handler om farger, og Tryggve Dyrvik fra Nordfjordeid har fanget de perfekt. «Tanken bak dette motivet er å visa opplevinga og gleda av å meistra ulikt terreng i denne årstid med is på små myrplettaar innimellom torva. Under isen er alt svart, og kor djupt er det, tru? Er torva og den fyrste frosten sterk nok?», skriver han om bildet, som er tatt på Hundvikfjellet, rett ved der kraftlinjen Ørskog-Fardal skal gå.

Premiert: Arne-Johan Johansen har vært på tur på Kveøy i Kvæfjord sammen med Max. Hunden fant seg en fargerik mosetust, og det ble et fornøynelig høstbilde av det.

Klarer vi å nå de nye kravene til gjenvinning av bilvrak i Norge?

Autoretur med samarbeidspartnere jobber kontinuerlig for å øke graden av gjenvinningen ved behandling av vrakede biler. Teknologien som benyttes for å miljøsanere og fragmentere vrakede biler er stadig under utvikling. Det samme gjelder materialbruken i produksjonen av nye biler. Det skjer også endringer i forskjellige lovverk. De nye kravene fra år 2015 innebærer 95% gjenvinning mot dagens 85%.

Skjerpede krav fra år 2015 I dag er det felles europeiske krav til håndtering av bilvrak i henhold til EUs ELV-direktiv: 85 prosent av bilens vekt skal gjenvinnes, noe som i seg selv er et høyt krav. Fra år 2015 skjerpes kravet til 95 prosent, fortsatt slik at bare

10 prosent kan energi-gjenvinnes. Gjenvinningsbransjen er i stadig økende grad er internasjonal, og handel med fraksjoner under gjenvinning vil sannsynligvis i økende grad krysse grensene innen EØS-området. Det finnes allerede i dag post-shredder anlegg i Europa som oppfyller de nye kravene til 95 prosent gjenvinning, som blir innført i år 2015.

Unngå særnorske regler Autoretur med samarbeidspartnere er meget opptatt av at det ikke blir innført særnorske regler for gjenvinning av vrakede og utrangerte kjøretøyer. Myndighetenes regler bør konsentreres om å sette krav til resultatet av gjenvinningen – ikke til hvordan resultatet skal oppnås. I Europa har

Autoretur AS oppnådde i **2012** en gjenvinningsgrad på **93,8** prosent. I hovedsak omfatter dette gjenvinning av **metall**. Med et innhold på cirka **750 kg** per bilvrak spares **miljøet** for belastninger knyttet til produksjon av store mengder metall. I tillegg går bilvrak også til ombruk av deler, samt **energigjenvinning**. De resterende **6,2 prosentene er restavfall som pr i dag ikke kan gjenvinnes og går til deponi**.

industrien over tiår hatt anledning til å teste ut ulike metoder for å nå målene til gjenvinningsgrad. Denne utviklingen av sofistikerte metode pågår kontinuerlig. Dersom regelverket skal bestemme hvordan gjenvinningen skal foregå, vil utviklingen stoppe. Det har vi simpelthen ikke råd til, sett fra et miljøperspektiv.

Autoretur har siden 2007 hatt ansvaret for innsamling og gjenvinning av kassertekjøretøyer. Autoretur AS drives på non-profit basis for å sikre at ikke kommersielle og økonomiske hensyn kommer i veien for målet om innsamling og gjenvinning av utrangerte biler, til bransjens og miljøets beste.

autoretur

Siste stopp - Ny start.

KAMPEN FOR ARVES

FOTO: CATO EDVARDSEN

Den 21. desember 1962 ble Rondane vernet som Norges første nasjonalpark, en av de største miljøseierne i norsk historie. Her Rondeslottet badet i solskinn.

USA fikk sin første nasjonalpark i 1872, og Sverige opprettet sin første i 1909. Norge hadde ingen. Ikke Rondane, ikke Jotunheimen, ingen. På 1950-tallet raste kampen for det norske arvesølv.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

De hadde sett mektige fosser bli lagt i rør, kraftgater skjære seg gjennom urørt natur og urskoger bli hogd. De hadde kjempet, skrevet, presset på, lengtet og drømt. Likevel måtte ildsjelene i Norges Naturvernforbund konstatere at nesten femti års arbeid ikke hadde sikret landet en eneste nasjonalpark.

– Vi sørger over at landet ennå ikke har funnet utvei til å avsette en eneste nasjonalpark, ja ikke engang til å sikre den fortsatte eksistens av de små flekker av tilsynelatende ekte «urskog» som vi ennå har i behold, skriver tidligere leder i Na-

turvernforbundet Fridtjov Isachsen i årsmeldingen fra 1956.

NORGE AKTERUTSEILT

Og norske naturvernere hadde god grunn til å være misfornøyde. Allerede i 1872 ble verdens første nasjonalpark opprettet i Yellowstone i USA. Før århundreskiftet hadde også Canada, Australia og New Zealand etablert store nasjonalparker. I Europa var Sverige først ute, men også Sveits, Spania, Italia, Island, Nederland, Finland og tolv andre europeiske land hadde egne nasjonalparker på 1950-tallet. Det samme

gjaldt en lang rekke land i Afrika og Asia. På alle kanter var Norge omgitt av land som hadde kommet mye lenger i vernearbeidet. Det var tungt å bære.

– Har vi i det hele gjort noe videre for å verne om norsk natur, spør Naturvernforbundets sekretær Osmund Langtvet.

SKREV NY LOV

Det skulle faktisk vise seg at Naturvernforbundet hadde gjort veldig mye, og det startet i 1947. Da begynte en gruppe fra kretsforeningen på Østlandet å arbeide med et utkast til ny naturvernlov. I flere tiår hadde forbundet forsøkt å få opprettet nasjonalparker, men den gamle loven var ubrukelig til formålet. Og mens landene rundt oss fikk vernet tusenvis av kvadratkilometer, kunne norske naturvernere bare skryte av mindre naturreservater. I 1954 ble den nye naturvernloven vedtatt. Endelig hadde forbundet fått verktøyet som manglet.

Men nasjonalparkene kom ikke uten kamp.

– Der kjempes for å bevare urørt det sentrale Jotunheimen med Gjende, Rondane-området, Børgefjell, fjelltrakter i Salten, urskogen i Pasvik (...) Men overalt støter man på motstand – fra myndighetene, fra bygdene, fra industrien, står det i årsmeldingen fra 1958.

– VENDEPUNKT

Den 21. desember 1962 var seieren et faktum. Og hvilken seier! 575 kvadratkilometer med herlig fjellnatur i Rondane var sikret for ettertiden. Allerede året etter ble 1000 kvadratkilometer i Børgefjell Norges nasjonalpark nummer to. I 1964 la Statens Naturvernråd frem en plan for nasjonalparker i Jotunheimen, Pasvik, Saltfjellet, Femundsmarka og 10 andre steder. Det tok litt tid, men én etter én ble de vernet, alle sammen.

– Rondane var et vendepunkt. Det var gått seksti år siden det for første gang ble foreslått å opprette en nasjonalpark her til lands, så det var på høy tid, sier forfatteren og naturverneren Bredo Berntsen. ►

Den 18. februar 2014 er Norges Naturvernforbund 100 år. Vi tar for oss ti år i hvert nummer og forteller deg historier fra forbundets kamp for natur og miljø, fra starten i 1914 og frem til i dag.

ORGANISASJON

Navn: I 1962 endres navnet fra «Landsforbundet for naturvern i Norge» til «Norges Naturvernforbund».

1962: Det vedtas at sekretariatet skal holde til i Oslo og ledes av en generalsekretær.

1964: Kronprins Harald blir Naturvernforbundets høye beskytter.

Kretsforeninger: Østlandske, Vestlandske, Trøndelag, Nordland, Troms, Agder, Rogaland og Sør-Varanger.

Medlemstall 1965: 5699

VIKTIGE DATOER

31.05.1957: Troms Naturvernforening stiftes.

LEDERE

1951-1956: Professor Hjalmar Broch

1956-1963: Kontorsjef Chr. Thv. Kierulf

1963-1969: Professor dr. Anders Hagen

GENERALSEKRETÆR

1963-1978: Magne Midttun

ÆRESMEDLEM

1963: Chr. Thv. Kierulf

VIKTIGE SAKER

- Opprettelse av nasjonalparker i Rondane, Børgefjell m.fl.
- Industriforurensning
- Vassdragsvern
- Vern av urskoger i Pasvik, Elferdalen, Gutulia og Ormtjernkampen.
- Vern av sjøfugl og ørn.

STORE SEIERE

1955: Statens Naturvernråd oppnevnes

1959: Vern av Jutulhugget

1961: Vaggestenkollen naturreservat i Osломarka opprettes

1962: Rondane nasjonalpark (580 km²)

1963: Børgefjell nasjonalpark (1090 km²)

1964: Landsplan for fredning av nasjonalparker legges fram

«Det lusker fremdeles en og annen gaupe omkring i kulturstaten Norge. En sparsom levning fra en tid da menneskene var opptatt med noe annet enn levestandard og atomkjerner.»

Viltstellkonsulent Arne Gabrielsen, årsmeldingen 1956

► FOLKET VÅKNER

Berntsen ble medlem i Naturvernforbundet da de første store nasjonalparkene ble vernet. Han forteller om en brytningstid, da miljøengasjementet våknet i det norske folk.

– Da var noe i tidsånden. Rachel Carson ga ut boken *Silent Spring* om miljøgifter i 1962, og folk begynte å forstå hva vi var i ferd med å gjøre med naturen. Samtidig gikk Naturvernforbundet fra å være en vitenskapelig organisasjon domi-

nert av professorer til å bli en folkebevegelse. Vi fikk vår første generalsekretær, Magne Midttun, og han forsto å popularisere budskapet. Det var ikke lenger bare professorer som snakket over hodet på folk. En snøball hadde begynt å rulle, forteller Berntsen.

SNØBALLEN RULLER

Og den rullende snøballen utløste et skred av innmeldinger. Fra 1963 til 1965 økte medlemstallet med fire hundre pro-

sent til 5699 medlemmer. Det var bare starten. I årene som fulgte meldte tusenvis seg inn. Og i 1964 ble kronprins Harald Naturvernforbundets høye beskytter.

Snøballen rullet, den vokste og vokste. Og Naturvernforbundet sto på terskelen av noe helt nytt i kampen for norsk natur. Norske naturvernere var i ferd med å bli aksjonister. De skulle snart ta i bruk helt nye metoder i kampen for urørt natur. Mer om det i neste kapittel i historien om Naturvernforbundet.

GA ALT TIL NATURVERN

Albert Grøv drømte om at Norge skulle få egne nasjonalparker. Da han døde ga han alt han hadde til Naturvernforbundet for at drømmen skulle gå i oppfyllelse.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Den 16. mai 1957 kontakter lensmannen i Sør-Aurdal Naturvernforbundet med en beskjed utenom det vanlige. Forbundet har fått en gave. En hel formue.

Lensmannen har følgende å forkynde:

«Jeg, Albert Grøv, bestemmer her ved som min siste vilje, at etter min død skal min etterlatte formue av kontanter, bankinnskudd, verdipapirer og min skogeiendom (...) i Sør-Aurdal, etter at mulig gjeld jeg kunde ha og begravelsesomkostninger er betalt, tilfalle Landsforbundet for Naturfredning i Norge.»

«EN ENESTÅENDE HJELP»

Naturvernforbundet skulle bruke avkastningen av fondet til «naturfredningens fremme i Norge». Og det var ikke småpenger forbundet fikk. Det viste seg at skogeiendommen på Bragerdøkk målte nærmere 25 mål. I tillegg hadde Grøv 9 500 kroner i bankinnskudd og premieobligasjoner, aksjer i Borre-

Albert Grøv som ung.

FOTO: NATURVERNFORBUNDETS ÅRSMELDING 1957

Albert Grøvs gård i Hedalen.

FOTO: ASBJØRN OMBERG

gaard, Den norske Creditbank og elektrokjemisk industri til en samlet verdi av 15 200 kroner. Da gjeld og utgifter til begravelen var trukket fra satt Naturvernforbundet igjen med verdier for 45 000 kroner. Det tilsvarer mer enn tre og en halv årslønn i datidens kronerverdi.

– For Landsforbundets styre er det (...) en enestående hjelp og støtte i dets arbeide for å verne om norsk natur (...) ved det tilskudd det gir til Landsforbundets meget beskjedne inntekter, står det i årsmeldingen fra 1957.

DRO TIL USA

I årene som fulgte bidro Albert Grøvs fond med en avkastning på rundt to tusen kroner hvert år. Det kom godt med i en organisasjon som nylig hadde kommet på fote etter tøffe krigs- og etterkrigsår. Og det var de store nasjonalparkene som sto øverst på ønske-

listen. Albert Grøv bar også på en drøm om de store nasjonalparkene. Tidlig på 1900-tallet var han i USA, hvor de hadde vernet store sammenhengende områder.

– Han var blitt i like høy grad imponert som begeistret over de store amerikanske naturparkene og den tanke som ligger bak opprettelsen av dem, og han snakket ofte om det, står det å lese i Naturvernforbundets årsmelding fra 1957.

DRØMMEN GIKK I OPPFYLLELSE

Fem år senere gikk drømmen i oppfyllelse. Rondane ble Norges første nasjonalpark i 1962, og mange har kommet siden. Nå har vi 37 nasjonalparker på fastlandet og 7 på Svalbard med et samlet verneareal på nærmere 40 000 kvadratkilometer. Det er nesten like mye som hele Nederland. Det skulle Albert Grøv ha visst!

Forskerne er 95 prosent sikre på at vi forårsaker klimaendringer

... tar du sjansen på at de tar feil?

Som fastgiver gir du oss muligheten til å arbeide langsiktig for natur og klima.

Bli fastgiver. SMS med kodeord NATURVENN til 2377

Vi sender deg informasjon i posten

Hva er en fastgiveravtale?

- Avtalt sum trekkes automatisk (Avtalegiro)
- Gir du over 500 kroner årlig kan du få skattefradrag
- Du kan når som helst avslutte avtalen

 Naturvernforbundet

Les mer på www.naturvernforbundet.no/naturvenn eller du kan kontakte oss på e-post giver@naturvernforbundet.no

FORVALTEREN

Grønn omlegging av skattesystemet og dreining av hele samfunnet i miljøvennlig retning. Klima- og miljøvernminister Tine Sundtoft var med på det hun kaller miljøbølgen i Unge Høyre på 1980-tallet. Nå vil hun spre miljøbølgen over hele landet.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Inneklemmt mellom møter, konferanser og spørretime i Stortinget får vi treffe landets nye miljøvernminister på Stortinget. Det er ikke hjemmebane for noen av oss. Tine Sundtoft var andre vara for Vest-Agder for tjuze år siden, og står oppført med en stortingsansienitet på 2 dager. På vei ut av spørretimen får vi tjuze minutter med den siviløkonomutdannede sørlendingen.

IKKE TYPEN TIL MÅNELANDINGER

– Å være miljøvernminister gir meg mulighet til å jobbe med politikk, og å bidra til å endre samfunnet i en grønnere retning. En grønn omlegging av skattesystemet er viktig for meg, sier Sundtoft.

Hun er 46 år, tobarnsmor og kommer rett fra jobben som fylkesrådmann i Vest-Agder. Hun fremstår ikke som typen til å proklamere månelandinger. «Helhetlig» og «langsiktig» er ord som går igjen, sammen med «forvalterperspektiv» og «generasjonsperspektiv».

Tine Sundtoft (H) fra Lillesand blir Norges første klimaminister. Samtidig mister Miljøverndepartementet kontrollen over plan- og arealpolitikken.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

tidens trusler. Sundtoft var en av flere pådrivere for dette, og i førersetet satt partiets forrige miljøvernminister, nåværende utenriksminister Børge Brende.

– Det landsmøtet ble et gjennombrudd for miljøtankegangen i Unge Høyre. Blant annet fikk vi knesatt prinsippet om at forurenseren skal betale, sier Sundtoft.

SKAL BYGGE BRO

Klimaforhandlingene i Warszawa skal ta den politiske konsekvensen av forskningen som FNs klimapanel fremla i september. Sundtoft skal dit for å opprettholde Norges rolle som brobygger i forhandlingene.

– Det er ganske opplagt at det vil komme klimaendringer som vi må tilpasse oss. De vil komme selv om vi klarer å nå to-gradersmålet. Det globale havnivået vil stige i flere hundre år fremover, og også i Norge kan vi forvente et våtere og varmere klima. Vi har jo allerede sett hyppigere ekstremvær og forsuring av havet. Konsekvensen av å fortsette som vi har gjort er ikke et alternativ for Regjeringen, eller for samfunnet vi lever i, sier Sundtoft.

– Det er viktig å slå fast at klimaendringene er reelle. Nå må debatten handle om hva vi skal gjøre, sier Sundtoft bestemt.

– Betyr det at Norge kan øke sin klimaforpliktelse?

– Ja, vi sier at vi er villige til opp mot 40 prosent kutt hvis det kan bidra til en enighet om en mer ambisiøs klimaavtale, der også de store utslippslandene påtar seg konkrete utslippsforpliktelser, fastslår Sundtoft.

ÉN REGJERING MED ÉN PLATTFORM

Fremskrittspartiet bestyrer departementer som står for til sammen 75 prosent av noske klimagassutslipp. Landbruksminister Sylvi Listhaug uttalte for to år siden til VG: «Det er ikke bevist at menneskelige CO₂-utslipp fører til klimaendringer. Det er først og fremst en unnskyldning for å innføre mer skatter og avgifter». Sundtoft tror likevel ikke det blir vanskelig å samarbeide med statsrådene fra Fremskrittspartiet om klimaspørsmål.

partiet om klimaspørsmål.

– Vi er én regjering, med én plattform. Vi har et godt samarbeidsklima, og Regjeringens utgangspunkt er at vi skal forsterke klimaforliket, og føre en sterk og ambisiøs klimapolitikk. Da diskuterer vi ikke snøen som falt i fjor, sier Sundtoft.

MISTER PLAN OG AREAL

Sundtoft er den første miljøvernministeren i Norge som ikke får kontroll over plan- og arealpolitikken. Denne blir fra nyttår flyttet til Kommunaldepartementet. Da Miljøverndepartementet ble opprettet var det en viktig kampsak for Naturvernforbundet at plan- og arealsaker skulle ligge nettopp her, for å sikre en planlegging som ville gaven miljøet på lang sikt.

– Oppgavene endrer seg ikke ved at du bytter departement. Vi skal ta klima- og miljøhensyn i all vår politikk, og når ansvaret flyttes til et annet departement blir også klima- og miljøansvaret flyttet dit, sier Sundtoft.

MÅ VEIE NATUR MOT ANDRE HENSYN

Sundtoft vil ikke gi naturverninteresser forrang foran andre samfunnsinteresser i konfliktsaker.

– I konkrete saker må naturverninteresser veies opp mot andre samfunnsinteresser. Resultatet vil avhenge av hvor truet eller verdifullt naturmangfoldet som berøres er, og hvor viktige samfunnsinteresser som taler for tiltaket, sier Sundtoft.

Hun vil ha en gjennomgang av naturmangfoldloven, for å få en faglig god vurdering av naturmangfoldet.

– Men er ikke den gjennomgangen kontinuerlig gjort, av blant annet Artsdatabanken?

– Jo, men når det gjelder arter som skal inn som prioriterte arter og utvalgte naturtyper i naturmangfoldloven må vi ha en gjennomgang, sier Sundtoft.

Så får vi se hvordan norsk miljøpolitikk vil utvikle seg med Sundtoft i førersetet, og en regjering basert på Høyre og Fremskrittspartiet.

– Hensynet til klima og miljø skal gjennomsyre alt vi gjør, og vi skal ha et godt generasjonsperspektiv i den økonomiske politikken. Vi må få forvalterperspektivet inn i all politikk, for å ta vare på vårt miljø. Det er våre viktigste miljøgrep, sier statsråden.

UNGE HØYRES MILJØBØLGE

Sent på 1980-tallet var hun leder av Aust-Agder Unge Høyre. I 1989 meislet Unge Høyre ut en miljøpolitikk som gikk lenger enn moderpartiet i å anerkjenne frem-

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og støtter Naturvernforbundet!

Plysfugler med "ekte" fuglelyd

Ikke-medlem 79,-

Plysfugler fra Wild Republic er små fugler i plysj med ekte fuglelyd når du klemmer på dem. Autentisk fuglelyd fra anerkjente bioakustikk forskningssentre. Velg mellom grønnfink, kattugle, blåmeis, kjøttmeis, blåstrupe, nattergal, snøugle, bokfink, dompapp, lundefugl, svarttrost, rødstrupe, flaggspett, tjeld og gjøk. (NB! alle er ikke avbildet - se på www.naturvernbutikken.no)

Lærer deg fuglesang!

Plysj Ulv

Ulv fra Wild Republic Cuddlekins serie. Ekte Norsk ulv som er en perfekt gave for naturlgde barn. Ulven er kjempesøt! 30 cm. Produsent: Wild Republic. ADVARSEL: Egner seg ikke for barn under 3 år. CE-merket. Materiale: Polyester fiber og PE fyll. Vaskbar overflate.

Ikke-medlem 120,-

Ikke-medlem 160,-

Bok - Hvem er den lille fuglen der?

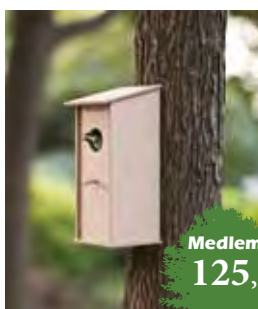
I denne søte boken møter du de 20 vanligste småfuglene i landet vårt, men du får ikke se hele fuglen med en gang. Først får du se den bakfra, eller skjult slik at bare noen kjennetegn synes. Kan du se hvem det er? Husker du hvilken fugl det er fra forrige gang du leste i boka?

Ikke-medlem 150,-

Plakatsett trekk- og vinterfugler

Sett av trekk- og vinterfuglplakater. Sammen viser de to plakatene alle vanlige småfugl som du kan treffe i hagen og skogen. Størrelse plakat vinterfugl 42,8 x 65 cm og trekfugl 42 x 61,6 cm

Medlem 125,-

Ikke-medlem 145,-

Earth Positive Ziphood

Produsert i 100% sertifisert økologisk bomull. Kvalitet børstet 3-ply 290 g/m². Leveres med Naturvernforbundet sin logo på venstre bryst. Damemodell i str. S - L Herremodell i str. S - XXL

Ikke-medlem 430,-

Se flere flotte produkter på vår medlemsbutikk: www.naturvernbutikken.no

Ikke-medlem 350,-

Vaffeljern

Ta med i sekken på tur. Brukes over flamme. Lett aluminium og hendig i bruk. Vekt 600 gr.

Ikke-medlem 270,-

Bålkjele 1,5 l

Rustfritt stål med kobberbelagt bunn. Håndtak som er perfekt over bål. God helletut.

Ikke-medlem 410,-

Mat-termos 2,0 l

Eagle mattermos for tur og villmark. Stor diameter for varm/kald mat. Leveres i stålfarge.

Ikke-medlem 380,-

Korallpledd, inkamønster

Mykt og delikat pledd i sherpa fleece, 550 gram. Pleddet har Inka mønster. Str på pleddene er 130 x 170 cm.

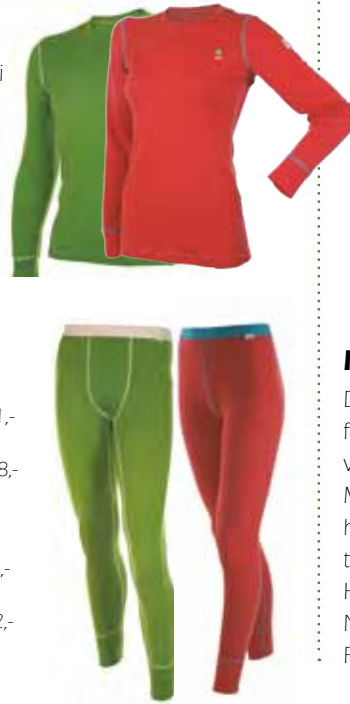

Janus Ull

Trøye og longs til dame og herre laget i 100% merinoull av ribb kvalitet. De har kontrastsømmer som gjør at du kan kombinere plagg i denne fargen. Trøyen leveres med naturvernforbundets logo på brystet.

Dametrøye medlem 271,- og ikke-medlem 314,-
 Damelongs medlem 258,- og ikke-medlem 299,-
 XS - XXL, turkis eller rød

Herretrøye medlem 314,- og ikke-medlem 365,-
 Herrelongs medlem 272,- og ikke-medlem 316,-
 XS - XXL, blå eller grønn

Ikke-medlem 250,-

Merinoullhals

Deilig, myk ullhals laget for å holde hals og hode varmt på de kaldeste dager. Merinoull puster godt, holder varmen selv i fuktig tilstand og tørker raskt. Halsen leveres med Naturvernforbundets logo. Finnes i fargene rosa, blå og sort.

Naturvernforbundet

BESTILLING

Porto og ekspedisjonsgebyr 95,- ved kupongbestilling. PLAKATER SENDES GODT EMBALLERT I RULL!

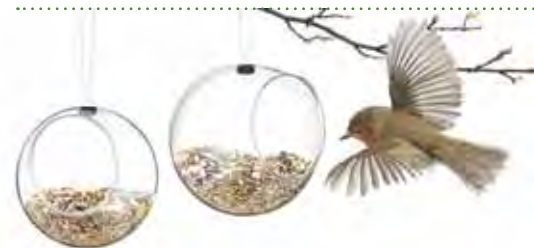
Vennligst bruk blokkbokstaver.

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR	POSTSTED		
MEDLEM JA ☐ NEI ☐	E-POST(valgfritt) / TLF		
☐ Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)			
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR
ANTALL	VARENAVN	FARGE	STR

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby.

Kundetelefon: 940 02 300. Nettbutikk: www.naturvernbutikken.no

Se flere flotte produkter på vår medlemsbutikk: www.naturvernbutikken.no

Eva Solo mini förkuler, 2 stk

Kulene er fremstilt av klart glass, så det er mulig å se fuglene. Kulene er både pene og dekorative. Kan henges enkelt opp både i haven eller på altanen. Leveres i sett a 2 stk. Mål 11 x 12 cm.

Ikke-medlem 250,-

Ikke-medlem 205,-

Eva Solo meiseballeholder, 2 stk

Meiseballeholderne gjør småfuglene glade og mette. Forhindrer også at store fugler flyr av sted med meisebollen.

FOTO: BENJAMIN CHRISTENSEN

Arild Knutsen er blant entusiastene som i årevis har kjempet for å bevare Lundeskogen.

INN I SUMPEN

– Her begynner eventyret, sier Arild Knutsen, og så leder han meg gjennom et flettverk av grener til en vasstrukken og saftiggrønn verden. Det så stygt for sumpskogen i fjor, men nå ser eventyret ut til å få en lykkelig slutt.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Der åkeren slutter, ligger inngangen til en annen verden. En veltet trestamme er dørstokken, og over fletter grener seg sammen til en port mellom to kraftige granstammer. Og går du først gjennom den porten, da forlater du verdenen utenfor. Det er mer farge her inne, grønnere, våtere, stillere. Mer levende, og mye, mye, mer mygg.

– Det er betenkelig! Hvis det ikke hadde vært for frivillig innsats, ville ikke denne skogen blitt oppdaget. Da kunne den vært borte nå, sier Knutsen.

DER TIDEN RENNER SAKTE

Vi går innover i sumpskogen i Søndre

Lunde ved vestfoldbyen Larvik. Tykke tepper av saftiggrønn mose ligger over tuer og ved vann som sakte siger mellom grove stammer. Her er ingen stier, og vi tar oss frem ved å springe fra tue til tue, balansere på trestammer og hoppe over bekker. Vi går oss fast i en myr og må snu for å finne en annen vei. I en sumpskog går tiden langsomt, liksom vannet som sakte renner gjennom gammel kullsvart jord. For hvert skritt synker vi litt ned i det bløte underlaget, og det er som om skogen selv forsøker å holde oss igjen, dempe oss, få oss over i sitt eget tempo.

UNIK SKOG

Sumpskoger er sjeldne i Norge, og svært få av dem er vernet. Rik sumpskog er den mest truede skogtypen i Norge. En

undersøkelse som miljøorganisasjonen WWF har gjennomført viser at kun 14 av 138 kartlagte sumpskoger er vernet. Hele Lundeskogen er ikke kartlagt, men de delene som er undersøkt viser store naturverdier. Det er funnet flere sjeldne sopparter som står på den norske rødlisten for truede arter. Her har hønehauken bygget tre svære kvistreir, og vi finner flere av hullene til tretåspetten, en type hakkespett som har gått sterkt tilbake siden 1950-tallet. At den skulle finnes i Lundeskogen har vakt oppsikt. Man kjenner ikke til noen andre steder hvor den sjeldne fuglen hekker så nær kysten.

OPPDAGET TILFELDIG

Sumpskogen ved Søndre Lunde ble oppdaget ved en tilfeldighet, og i 7-8 år har

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

Arild Knutsen, Torgeir W. Skancke og en gruppe av frivillige entusiaster stått på for å få den vernet. Skogen var ikke tatt med i skogeierforeningen Viken Skogs registrering av verdifulle skogområder, såkalte MIS-områder. «Helt utrolig», mente de frivillige, som har lagt ned et stort arbeid for å hindre hogst. Situasjonen tilspisset seg i fjor da enken som eide skogen døde og skogen ble solgt til en av bøndene i området.

– Hva skjer nå? Skal han finansiere kjøpet ved å hogge hele skogen? tenkte vi, forteller Knutsen.

FRIVILLIG VERN

Etter mange års press kom imidlertid Viken Skog på banen i fjor. Skogeierforeningen kunngjorde at den ikke ville ta

imot tømmer fra denne skogen på grunn av de store naturverdiene. I samarbeid med skogeieren har Viken Skog i høst foreslått skogen for frivillig vern. I forrige måned ble skogen kartlagt av Biofokus på oppdrag fra Miljødirektoratet som et ledd i verneprosessen.

– Konklusjonen er at dette er en helt unik skog. Den har naturverdier av nasjonal viktighet og får toppscore på naturmangfold. I lavlandet er det bevart svært lite gammelskog, og nesten ikke sumpskog. Dette er en sjelden rest av inntakt lavlandsskog, som man knapt finner

Fakta

Lundeskogen

- Sumpskog i Søndre Lunde, Larvik
- Mosaikk: Gammel barskog (40 %), rik edellauvskog (20 %) og rik blandingsskog (40 %).
- Planter: Torvmoser dominerer med varierende innslag av karplanter som

sølvbunke, skogburkne, skogsnelle, skogsøtgras, myrkongle, myrhatt, springfrø, gulldusk, bukkeblad og klourt.

- Registrerte rødlistearter: Hønehauk, svartsoneskjule, granrustkjule, duftskinn, bølgekjule, fagerkjule, barliind.

KILDE: BIOFOKUS-NOTAT 2012-31

Lundeskogen utenfor Larvik er en unik sumpskog med et naturmangfold du knapt finner andre steder. FOTO: BENJAMIN CHRISTENSEN

andre steder, sier biologen Sigve Reiso i Biofokus.

Da han undersøkte skogen i forrige måned fant han flere rødlistede sopparter som kunne føyes til på listen over Lundeskogens unike mangfold.

EVENTYRLIG OPPLEVELSE

Snart havner Lundeskogen på miljøvernminister Tine Sundtofts bord sammen med mange andre skoger som grunneiere tilbyr vernet. Vernekøen er lang, men mye tyder på at Lundeskogen er så unik at den vil rykke fremover i køen.

– Tenk hvilken verdi en slik skog har. Hit kan barnehager og skoler komme og se på frosker, insekter og haukens ribbeplass. Her kan de oppleve en ekte even-

tyrskog. Jeg tror mange i Norge er koblet av naturopplevelsen. Folk går på tur, men den typen naturopplevelse som handler om undring og naturmangfold er ikke så vanlig. Derfor er det så viktig å ta vare på slike skoger som denne, sier Knutsen.

DET FINNES EN ANNEN VERDEN ...

Vi forlater sumpskogen, stenger porten

forsvarlig og er tilbake i verdenen utenfor. Tiden faller tilbake i sitt vante tempo, og vi går på fast mark langs en nypløyd åker. Det er tørt og åpent. Fargene er blassere, liksom falmende. Men nå vet vi at det finnes en annen verden, grønn og levende, der inne, der tiden sakte renner mellom veltede trær og mosegrodde stammer.

OVER 70 PÅ GRUVESEMINAR

Svein Lund, Elle Márjá Vars, Vera Eriksen, Gunnar Reinholdtsen og Anne Greve fra Naturvernforbundet i Finnmark arrangerte gruveseminar. FOTO: MAREN ESMARK

Et godt besøkt og svært suksessfylt gruveseminar ble arrangert av Naturvernforbundet i Finnmark i Kautokeino i begynnelsen av november.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

Seminaret inneholdt presentasjoner av gruveprosjekter på hele Nordkalotten, samt lenger sør i Norge. Planene om gjenoppstart av kobber- og gullgruven i Biedjovággi på Finnmarksvidda fikk stor plass, det samme gjorde aksjonene i Sverige mot utvidelse av gruedriften i Kalalak, nord for Jokkmokk.

MYE GULL I OMLØP

– Vi skal ha smarttelefoner, TV-er og biler, men folk tenker ikke over at minera-

lene som brukes i disse produktene også må komme fra et sted. Det er egoistisk at bare land i Afrika og andre U-land skal utvinne mineraler som vi bruker, sa en representant for selskapet Arctic Drilling til NRK i oktober. Selskapet er medeier i Arctic Gold, som har søkt om å få gjenoppta gruedriften på Finnmarksvidda.

– Det finnes i dag i verden omtrent 800 00 tonn gull plassert som finansinvesteringer. Dette kan dekke dagens gullforbruk i industrien i et par hundre år. I tillegg kan gull fra smykker og industribruk i stor grad gjenvinnes. Det er derfor ikke behov for å sette i gang nye gullgruver på svært lenge, verken i Norge eller andre land, skriver Svein Lund fra Naturvernforbundet i Finnmark i et svar som ble publisert i forkant av seminaret. Han konkluderer med:

– La oss slippe å høre mer tøv om at grunnen til at vi må ha gruve i Biedjovággi er at verden trenger gull, og ikke at aksjonærene skal tjene penger!

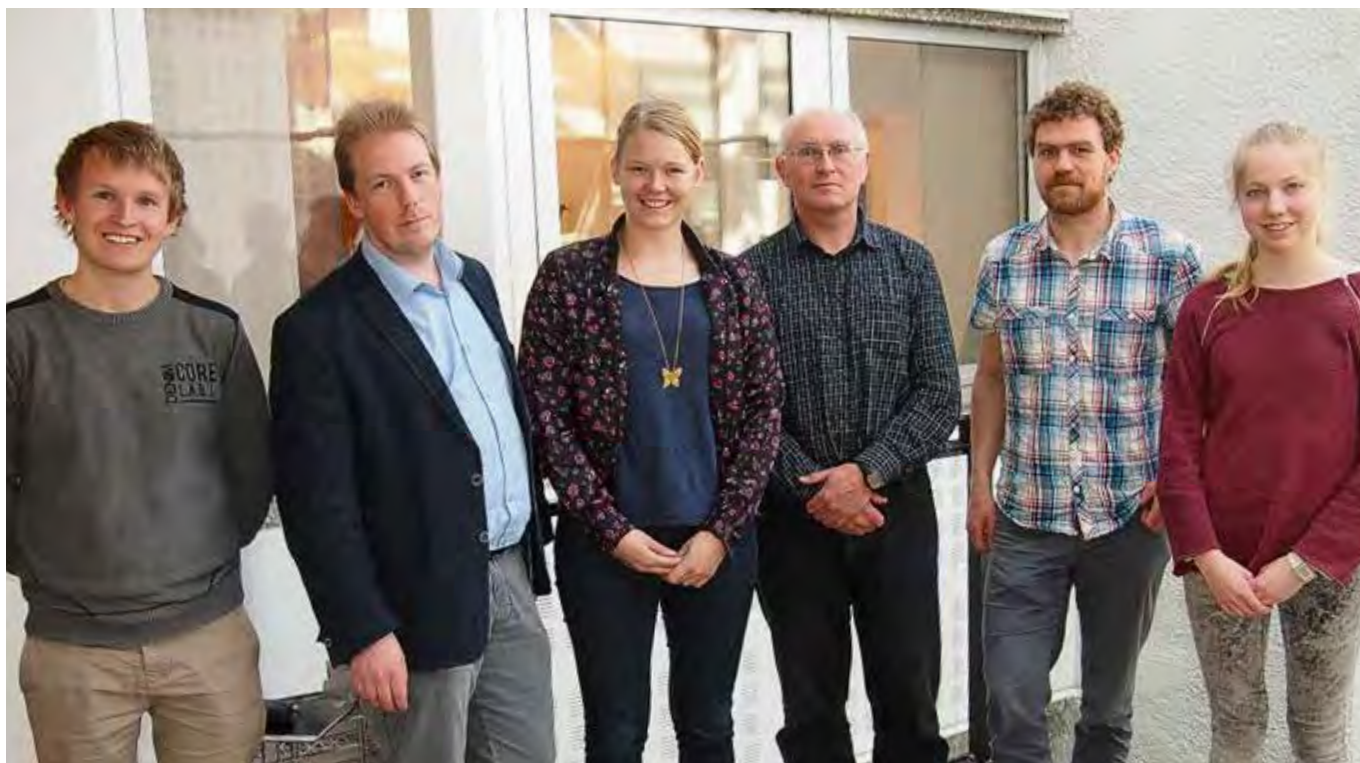
KRITISERER GRUVEPOLITIKKEN

I tillegg til kobber- og gullplanene på Finnmarksvidda, ble selskapet Nussir sine planer om sjødeponi i Repparfjorden og Nordic Minings planer om sjødeponi i Førdefjorden, sammen med flere andre planlagte gruveprosjekter, behørig belyst og kritisert. Norge er ett av få land som godtar deponering av gruveavfall i sjøen, og Naturvernforbundet kjemper for at dette skal bli ulovlig. Deltakerne på seminaret sendte i etterkant ut en pressemelding der de kritiserer gruvepolitikken i både Norge, Sverige og Finland.

– Vi er skremt over hvor dårlig styring og tilsyn av industrien vi ser i alle tre land, og er redd for hvordan dette vil påvirke natur, lokale samfunn, samisk kultur og fremtiden for våre tre land. Vi mener utviklingen må styres bedre og at kursen må endres, heter det i pressemeldingen.

ENERGIRÅDGIVNING I TRONDHEIM

Jon Arne Busch (EMIL), Tom Anders Stenbro (Tryg), Johanne S. Houge (Naturvernforbundet), Per Erik Sørås (Sør-Trøndelag fylkeskommune), Hallgeir Frøseth Opdal (Naturvernforbundet) og Kaja Bergwitz-Larsen bidrar til at frosne trøndere får råd om energisparing i vinter.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET I TRØNDELAGE

Er det litt kaldt og trekkfullt om vinteren? ENØK-assistentene har hjulpet trondhjemmere med energispareråd i høst.

Fra et miljøperspektiv er den beste energien den som er spart. Potensialet for energieffektivisering i husstandene er stort, uten at dette trenger å gå utover komforten. I Trondheim har Naturvernforbundet tatt initiativ til et prosjekt der studenter har reist rundt og gitt energirådgiving til husstander. ENØK-assistentene er studenter ved Energi- og miljøstudiet ved NTNU som har gjennomgått en kursrekke i energieffektivisering.

Mange har et ønske om å redusere sitt energiforbruk, men vet ikke helt hvordan man kommer i gang. Prosjektet ENØK-assistans har som hovedmålsetting å bidra med rådgiving til husstander i Trondheim som ønsker å bli mer energieffektive. Ordningen skal bevisstgjøre folk om hva som er mulig å gjøre i den

enkelte husstand, og bidra til at de setter i verk tiltak og eventuelt kontakter profesjonelle rådgivere for videre konsultasjon og installering.

ENØK-assistans er et samarbeid mellom Naturvernforbundet, linjeforeningen EMIL, Sør-Trøndelag fylkeskommune og Tryg-stiftelsen.

Fyrer du riktig?

Sammen med Norsk Varme, Feiernes Landforening og Miljødirektoratet har Naturvernforbundet startet kampanjen «Riktig vedfyring». I inngangen til vedfyringssesongen er det viktig å lære bort rett teknikk. Hvis man fyrer riktig, får man bedre energiutnyttelse, reduserer sotutslipp og re-

duserer risikoen for brann. Riktig vedfyring er en både fornybar og miljøvennlig varmekilde, mens feil vedfyring kan være både uøkonomisk og plagsomt for omgivelsene.

Og de beste tipsene fra kampanjen? Bygg bålet riktig, tenn fra toppen og sørg for nok luft.

Landsstyret i Naturvernforbundet samlet på Mostun.
FOTO: ERIK THORING

LANDSSTYRET PÅ SKJØTSEL

Det første møtet med Naturvernforbundets nye landsstyre ble holdt på Mostun i Stavanger. Mostun natursenter drives av Naturvernforbundet i Rogaland, og er base for Jæren våtmarks-senter. Senteret åpnet i 2011, og er godt på vei til å bli samlingsstedet for natur- og miljøinteresserte i Rogalands hovedstad.

Etter landsstyremøtet var det omvisning på Store Marøy, øya der Naturvernforbundet i Rogaland i mange år har drevet aktiv skjøtsel for ta vare på kulturlandskapet.

Leder Lars Haltbrekken må trå til når kulturlandskapet skal skjøttes.

FOTO: ERIK THORING

Strandsonen langs Vorma blir mindre skadet av jernbaneutbygging hvis nytt forslag blir tatt til følge.

Nytt traséforslag til toget

Selskapet Norsk Bane har laget et nytt forslag til trasé for Dovrebanen forbi Minnesund, som vil skade strandsonen langs Vorma langt mindre enn Jernbaneverkets opprinnelige forslag. Naturvernforbundets leder Lars Haltbrekken håper det nye forslaget blir lagt til grunn videre.

– Det som skjer langs Mjøsa nå, er ikke egnet til å styrke togets miljøprofil, dessverre. Men det nye traséforslaget er et ypperlig bidrag til at Jernbaneverket kan komme opp med en løsning som i hvert fall gjør strekningen Kommisrud-Minnesund-Langset til et godt miljøprosjekt totalt. Jernbaneverket har valgt å ta en tenkepause på denne strekningen. Den håper vi at Jernbaneverket bruker godt, sier Haltbrekken til Romerikes Blad.

To natureseminarer

To interessante seminarer om naturvern arrangeres snart i Oslo. 26. november arrangerer Naturvernforbundet, Regnskogfondet og Utviklingsfondet et seminar om Konvensjonen for biologisk mangfold (CBD), FNs globale avtale om bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold. 3. og 4. desember arrangerer Naturvernforbundet, FRIFO og Sabima kurs i naturmangfoldloven. Her lærer du hvordan loven virker og kan brukes, og får innblikk i praktiske erfaringer andre har hatt. Mer informasjon om begge seminarer finner du via Naturvernforbundets nettside.

Naturvernforbundet
100 år
1914 - 2014

Jubileumsblad

Neste år fyller Naturvernforbundet 100 år. I den forbindelse vil redaksjonen i Natur & miljø lage et utvidet jubileumsnummer, som skal komme på din dørmatte eller i din postkasse rundt fødselsdagen 18. februar. Her vil vi presentere Naturvernforbundets mangslungne historie gjennom hundre år med kamp for norsk natur og miljø. Samtidig vil vi forsøke å se fremover, og finne ut litt om hvor Naturvernforbundet, og kampen for natur og miljø generelt, vil gå de neste hundre årene. Vi kommer til å trenge bidrag til jubileumsnummeret fra mange aktive og tidligere aktive medlemmer. Hvis du har noe du tror kan være interessant, kontakt oss gjerne på e-post redaksjonen@naturvernforbundet.no.

250 000 i ekstrapris

Natur og Ungdom ble tildelt 250 000 kroner av Sofiestiftelsen i forbindelse med prisutdelingen i oktober. Det var siste gang Sofieprisen ble delt ut, og i den forbindelse bestemte juryen at det skulle deles ut to ekstra priser til de som vil ta vare på arven etter Sofieprisen. Natur og Ungdom delte prisen med Alec Loorz og initiativet Kids vs Climate Change fra USA.

VERNET SKOGOM

Det er fin og variert skog i det nyvernedede friluftsområdet Hauktjern.

Fire skogområder i marka rundt Oslo ble i høst vernet av hensyn til friluftslivet. - Vernet av disse eventyrskogene er en seier for naturopplevelsen og det enkle friluftslivet, sier styreleder Johan Ellingsen i Østmarkas Venner.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Skjennungåsen i Nordmarka ligger like ved Frønsvollen, som eies av Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. Godbekken ligger også i Nordmarka, nordøst for Sognavann. Hauktjern ligger i de mest besøkte delene av Østmarka, og omfatter også sørenden av Lutvann og nordenden av Nøklevann. Spinneren ligger lengre inn i Østmarka, mellom Sandbakken og Østmarkkapellet.

VERNET ETTER MARKALOVEN

Områdene er vernet etter markalovens paragraf 11, som de første noensinne.

– Dette viser betydningen av utholdenhet i naturvernkampen. I alle disse 50 årene har vi måttet gå omveien om å argumentere for at disse flotte områdene hadde stort biologisk mangfold og derfor kunne vernes etter naturvernloven. Men det er jo opplevelsesverdiene som

Naturvernprofessor Sigmund Hågvar orienterer om Spinneren.

OMRÅDER TIL FRILUFTSLIV

er viktigst i Marka. Gi folk natur-opplevelser, så får naturen mange og gode ambassadører, sier Gjermund Andersen, styreleder i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus.

OMVISNING

Naturvernforbundets sekretariat var på omvisning ved Spinneren rett etter at vedtaket var kjent. Naturvernprofessor Sigmund Hågvar var guide, og fortalte både om skogens verneverdi, historie og utvikling.

Nå venter Naturvernforbundet på flere vernevedtak etter markaloven. Fylkesmannen har startet en verneprosess for 28 andre områder, som vurderes etter både naturmangfoldloven og markaloven.

Hauktjern er en del av det nye verneområdet i Østmarka.

FOTO: GJERMUND ANDERSEN

Motivasjon til energisparing i husholdningene

FOTO: DAVID DODGE, GREEN ENERGY FUTURES

Prissystemet gjør at motivasjonen til energisparing daler, ifølge artikkelforfatteren. Her fra isolering av et passivhus.

NOFO

Norsk Oljevernforening For Operatørselskap
www.nof.no

En anerkjent og effektiv
oljevernorganisasjon
og pådriver innen
kompetanse og
teknologit utvikling

I Natur & miljø 4-2013 er det gjort kjent en miljøundersøkelse før valget der samtlige partier sier at de vil øke støtten til energisparing i husholdningene. Men hvordan?

Elektrisk strøm utgjør en betydelig del av energiforbruket i husholdningene. Det betyr jo at vi må redusere forbruket. Skal det bli interessant å bruke mindre strøm så må det ha relasjon til hva vi betaler for den. Strømløst er gjenstand for konkurranse, men nettilknytningen er bundet til et monopol, netteieren. Nettleverandøren har derfor ikke det samme behovet for å holde nøkterne priser. Det er derfor viktig at nettleien er oversiktlig og kontrollbar. Men når det i nettleien, i tillegg til flere andre avgifter også regnes tillegg for strømforbruket med omtrent samme prisen som vi betaler til kraftleverandøren for strømmen, blir det noe galt i resonnetet. Nettleien kan jo komme opp i omtrent det dobbelte av kraftforbruket! Det stimulerer ikke til sparing!

I nettleien inngår utgifter til vedlikehold og drift av nettet samt administrasjon av dette, det er naturlig. Men netteieren krever også inn flere andre avgifter i tillegg til fortjeneste til eierne (kommunene).

De fleste energiverkene i landet er etablert av brukerne. Enten de har vært private eller kommunale så er det brukerne som har betalt dem. Mulige overskudd har blitt pløyd inn igjen i vedlikehold og forbedringer av nettet. Men etter hvert har mange politikere funnet ut at overskuddet ved driften kunne overføres til kommunekassa med den følge at vedlikehold mange steder ble forsømt og pengene overført til andre kommunale foretak. Slik det er blitt etter hvert, utgjør en stor del av nettleien i realiteten en ekstra skatteinntekt for mange kommuner. Det virker urettferdig.

Så lenge nettleverandøren fungerer som skatteinnkrever, kan en ikke vente at strømsparing blir interessant. Nasjonalt

Med rallarhatten på snei

Midt inne i en lengre samtale om Tverrelva, ei av de få, urørte elvene i Narvik, ringer telefonen. Det er Bergens Tidende som kan fortelle at miljøvernministeren har satt ned foten for planene om å bruke Førdefjorden som avfallsplass for gruveselskapet Nordic Mining.

«Halv seier», nærmest roper jeg inn i telefonen. Endelig ser det ut til at det kan gå naturens vei i en av de mange gruvesakene som er på beddingen. Kampen mot Nordic Minings planer i Førdefjorden, i den lille bygda Vevring, har pågått i noen år. Miljøvernministeren har beordret nye omfattende undersøkelser før det blir aktuelt å behandle noen utslippssøknad. Tidligere på dagen har næringsminister Trond Giske lansert regjeringens mineralstrategi. På pressekonferansen nærmest ropte han ut at regjeringen ikke vil forby sjødeponi. Aksjekursen til Nordic Mining gjorde et skikkelig hopp, før den ramlet som en stein da miljøvernministeren en time etterpå kunngjorde at det ikke ble noe sjødeponi i Førdefjorden med det første.

Etter praten med Bergens Tidende tar vi opp tråden om kraftutbyggingen som truer Tverrelva i Narvik, der jeg er sammen lederen av lokallaget vårt i byen, Bård Mikalsen. Sammen forbereder vi oss på å møte lokalavisa Fremover, ei avis som er like gammel som byen som ble bygget fordi svenskene trengte ei havn å skipe jernmalmen fra Kiruna, ut fra. Presset på de få elvene som fortsatt renner fritt i Narvik er stort. Bård har tegnet og forklart på veien inn. Lokallaget tapte nylig kampen om Klubbvikelva. Nå er de igjen fulle av pågangsmot. Nå er det Tverrelva det står om. Grunneiere, fiskere, jegere, naturvernere, ja selv kommunens rådmann går kraftig mot utbygginga. Dessverre stemte både Høyre og Arbeiderpartiet for i bystyret, men saken ligger nå hos

NVE.

På kvelden er det åpent møte på høgskolen. Det er godt oppmøte og engasjementet er stort. Spørsmålene hagler og diskusjonen går høyt og lavt. Etter møtet får jeg høytidelig overrakt en gave fra lokallaget. Selve symbolet på Narvik. En rallarhatt og et tørkle de gamle anleggssluskene brukte. Rallaren står sterkt i Narvik. Uten rallaren, ingen Ofofbane. Uten Ofofbanen, ingen by.

Noen dager etter deltar jeg på årsmøtet til Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane i Førde. Her skal den foreløpige stansen i planene om å bruke Førdefjorden som avfallsplass for gruveindustrien, feires. Over 200 møter fram! Stemningen er magisk. Nyplukka blåskjell kokes på primus og deles ut. Folk er tente og lover fortsatt kamp, helt til den dagen vi skal få den endelige seieren. Fjordfiskerens festbord avslutter dagen og minner oss på de mange verdifulle ressursene i fjorden vi sloss for å ta vare på.

Reisene rundt om i landet, til de mange som står på for naturen og Naturvernforbundet gir masse inspirasjon og kamplyst. Her har jeg gitt dere et kort innblikk i to av besøkene fra i år. Tusen takk for jobben dere gjør! Den betyr så mye!

Lars Haltbrekken
Leder,
Naturvernforbundet

mangler

bestemte avgifter til Staten, ENOVA, Toll- og avgiftsdirektoratet og grønne sertifikater som relaterer seg til strømforbruket, må flyttes fra nettleieinnkreveren til kraftleverandøren.

I den grad nettleverandørene skal kreve inn skatt relatert til forbruket fra abonnentene i gjeldende kommune, må dette fremgå som egen post på regningen fra netteieren og gå uavkortet til kommunen der forbruket finner sted. En slik oppstilling og fordeling av innkrevingen vil bli forståelig for de fleste og stimulere til å redusere forbruket. Regningene for nettleien og for forbruket må komme hver for seg enten abonnenten kjøper kraften fra netteieren eller annen leverandør.

Slik det fungerer nå kasserer netteieren inn store beløp som ikke har relasjon til abonnentenes behov for strøm. Betydelige overskudd blir anvendt av netteieren til sponsing og helt andre formål enn det som brukerne er interessert i. Romslige inntekter stimulerer ikke nettleverandørene til fornuftig anvendelse av inntektene og fører til urasjonell drift, noe som ikke er uvanlig i offentlig virksomhet.

Torstein Hervland
Brumunddal

Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge
Tlf: 23 10 96 10, faks: 23 10 96 11
E-post: naturvern@naturvernforbundet.no
Internett: www.naturvernforbundet.no
Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-
Pensjonister og studenter: 100,- første år, så 175,-
Familiemedlemskap: 300,- første år, så 420,-
Student-/pensjonistfamilie: kr 200,-
Livsvarig medlemskap: kr 7000,-
Medlemmer av Naturvernforbundet er automatisk medlem av det lokal- og fylkeslag vedkommende sokner til.

ØSTFOLD: E-post: ostfold@naturvernforbundet.no. Leder: Øyvind Enger, Tlf: 951 50 715

OSLO OG AKERSHUS: E-post: noa@noa.no

Tlf: 22 38 35 20. Daglig leder: Ingrid Lillebø

HEDMARK: E-post: hedmark@naturvernforbundet.no. Leder: Hege Sjølie. Tlf: 900 52 002

OPPLAND: E-post: oppland@naturvernforbundet.no. Leder: Paul Lindviksmoen.

Tlf: 995 50 886

BUSKERUD: E-post: buskerud@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud. Tlf: 32 75 05 04

VESTFOLD: E-post: vestfold@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Hans I. Nesse.

Tlf: 33 31 33 42

TELEMARK: E-post: telemark@naturvernforbundet.no. Leder: Tormod Svartdal.

Tlf: 481 47 322

AUST-AGDER: E-post: austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER: E-post: vestagder@naturvernforbundet.no. Fylkessekretær: Peder Johan Pedersen. Tlf: 456 05 646

ROGALAND: Tlf: 51 52 88 11. Daglig leder: Erik Thoring. E-post: rogaland@naturvernforbundet.no

HORDALAND: Tlf: 55 30 06 60, E-post: hordaland@naturvernforbundet.no. Daglig leder: Nils Tore Skogland

SOGN OG FJORDANE: E-post: sognfjordane@naturvernforbundet.no. Leder: Thorleif Jacobsen. Tlf: 995 37 572

MØRE OG ROMSDAL: E-post: moreromsdal@naturvernforbundet.no. Leder: Øystein Folden, Tlf: 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: Tlf: 73 51 52 24

Regionssekretær: Hallgeir F. Opdal, e-post: hol@naturvernforbundet.no, tlf. 402 48 084
Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard.
Tlf. 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Rune Logstein.
Tlf. 938 04 339

NORDLAND: E-post: nordland@naturvernforbundet.no. Leder: Erling Solvang.
Tlf. 952 54 075

TROMS: E-post: troms@naturvernforbundet.no. Leder: Ragnhild Sandøy, tlf. 959 91 410

FINNMARK: E-post: finnmark@naturvernforbundet.no. Leder: Gunnar Reinholdtsen, Tlf. 474 63 425

KOORDINATOR NORD-NORGE: Geir Jørgensen, e-post: gj@naturvernforbundet.no. Telefon 940 15 235.

NATUR OG UNGDOM: E-post: info@nu.no, Tlf: 23 32 74 00. Web: www.nu.no. Leder: Silje Lundberg

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. Tlf. 23 10 96 33. E-post: medlem@naturvernforbundet.no

Økologisk andelslandbruk på Holt gård i Undrumsdal

Tidligere i år tok jeg som styremedlem i Naturvernforbundet i Vestfold initiativ til å starte opp økologisk andelslandbruk i Vestfold, som er en ordning hvor privatpersoner handler grønnsaker direkte fra gården.

Som andelseier betaler man en fastsatt sum i begynnelsen av vekstsesongen (på Holt er prisen 2500,- for en voksen og halv pris for barn), og man får anledning til å påvirke hva som skal dyrkes det året. Man deltar på dugnad om man selv ønsker: det kan være setting av løk, lusing eller potetopptaking. Når grønnsakene er klare kan man høste det man har behov for ut fra antatt forbruk for en uke.

Andelseierne deler også risikoen med bonden. Bli det mye dårlig vær eller tørke vil avlingen bli mindre, mens på et rikt år vil det være overflod av ferske, korreiste og økologiske grønnsaker rett fra gården. Tilgangen på grønnsakene styres av utfallet på avlingen, men man kan spise sunn mat fra august og en del lagringsgrønnsaker til langt utpå vinteren.

Etterhvert som tiden gikk ble vi i år 60 andelsbønder på Holt gård som nå får høste av et bugnende matfat på åkeren. Det har blitt bygget en vekst-tunnel på dugnad for tomater og agurker. Og på jordet har vi nå tilgang på de lekreste grønnsaker. Det bugner! Andelseierne kommer opp på gården og plukker selv, eller de organiserer seg i mindre grupper som høster og bringer til hverandre på rundgang.

Vi har et rikt sosialt liv på Holt gård med et levende gårdstun, masse dyr,

en café med brødoavn og åpen gård på søndagene. Bonden har glede av å kjenne de menneskene han produserer mat til, og forbrukerne setter pris på å vite hvor maten kommer fra. Det har vært økologisk gårdsmarked på Holt, samt markedsdag og høstfest i månedsskiftet september/oktober hvor også folk utenom andelslandbruket kunne komme og plukke en pose med grønt for kr 150,-.

Andelene for i år har solgt seg selv, det er stor interesse for dette og det finnes allerede en venteliste for folk som vil være med neste år. Mange ser verdien av å la barna få kjennskap til hvor grønnsakene kommer fra, at de ikke vokser i hyllene på butikken. Dessuten: å ha jevn tilgang på dagsferske økologiske, korreiste grønnsaker er et stort privilegium i dagens samfunn.

Mange bønder ser seg nødt til å legge ned gårdsdriften på grunn av omsetningssvikt. Andelslandbruk er et reelt alternativ til glede for alle parter. Det planlegges å utvide med flere andelsgårder i Vestfold, og Naturvernforbundet er interessert i å komme i kontakt med økologiske bønder i fylket som kan tenke seg å ha et slikt opplegg på gården sin. Muligens kan man lage en ordning med tilbud til Naturvernforbundets egne medlemmer der de får rabattert pris på andelen sin.

Vår Facebook-side heter «Økologisk andelslandbruk i Vestfold».

Lone C. Haugland

Naturvernforbundet i Vestfold

FOTO: LONE C. HAUGLAND

Dobbeltmoralisk miljø- og klimapolitikk

I Natur & miljø nr. 4-2013 blir det presentert svar frå dei ulike politiske partia på spørsmål om kva dei vil eller ikkje vil eller er usikre på når det gjeld viktige standpunkt i klimasakene i tida framover.

Det nedslåande er at frå dei største partia er meiningane dobbeltmoraliske. Dobbeltmoral er vanskeleg å forhalde seg til for vanlege folk, men tydelegvis ikkje for mange politikarar.

Frp er det einaste partiet som er usikre på om dei vil redusere norske klimagassutslepp i dei neste fire åra. Det betyr at partiet opnar for fritt fram på alle område som fører oss rett inn i klimakrisa. Dette er skremmande og dystre politikk, men rett nok ingen dobbeltmoral.

Størst dobbeltmoral finn ein hjå Høgre og Ap, som på den eine sida vil redusere norske klimagassutslepp stort dei neste fire åra, men samtidig ikkje vil la vere å opne nye område for olje- og gassutvinning, ikkje redusere utvinningstempoet, og heller ikkje vil halde to tredeler av norsk olje/gass i bakken. Høgre vil dessutan ikkje halde Lofoten oljefritt.

Dei tre sentrumpartia, Krf, Venstre og Sp, har også ein viss dobbeltmoral i bodskapane sine. På den eine sida vil dei halde Lofoten oljefritt, redusere norske klimagassutslepp og redusere tempoet i olje- og gassutvinning. Samtidig vil dei ikkje la vere å opne nye område for olje og gass, og ikkje stanse utviding av dei store flyplassane. Dessutan veit ikkje Krf og Sp om dei vil halde to tredeler av norsk olje og gass i bakken, samtidig som dei ikkje vil prioritere jernbane framfor veg.

Det betyr at det bare er dei små partia, SV, Miljøpartiet dei grønne og Rødt, som har ein konsekvent og målretta klimapolitikk fri for dobbeltmoral. Dei går inn for alle små og store

FOTO: ANDY BELL/Flickr.COM

nødvendige og gjennomførbare tiltak som kan vera med på å få ned norske klimagassutslepp ut frå mottoet «Tenke globalt og handle lokalt».

Det er dette prinsippet som må leggjast til grunn om vi skal klare omlegginga frå eit petroleumsbasert og miljøfiendtleg samfunn til eit lågutsleppssamfunn eller ikkje-utsleppssamfunn, der framtidens miljø og klima blir prioritert høgare enn kortsiktig ikkje berekraftig overflod og livsstil. Vi har landet vårt og kloden vår til låns av etterkomarane våre som skal arve dette etter oss.

Dei fortener ikkje å arve eit øydelagt land og ein utarma klode, der mennesket sitt eksistensgrunnlag er usikkert.

Jon Ingebretsen

naturrettleiar

Tidlegare leiar, Naturvernforbundet i Telemark

Bedre klima med grønn mat!

RIK PÅ PROTEIN
INGA E NUMMER
VEG ANSK PRODUKT
LÅGT CO₂ AVTRYCK

Kjøttindustrien er i ferd med å bli ett av våre største miljøproblem. I følge FN kommer hele 18% av jordens utslipp av drivhusgasser fra buskap. Dette er mer enn hva alle biler, busser, lastebiler og fly slipper ut – til sammen! Ved å bytte ut kjøtt et par ganger i uken med noen av våre proteinrike, vegetariske produkter kan DU enkelt gjøre en forskjell. Du finner oss i frysedisken i de fleste butikker.

Les mer på www.anamma.no

PS: Visste du forresten at Anamma nå produseres kun ved hjelp av vindmøllekraft?

anamma

Good green food from Sweden

MILJØAGENTENES SIDER

MILJØAKTIVITETEN

Her vil vi presentere forskjellige miljøaktiviteter som voksne og barn kan gjøre sammen. Denne gangen: Slik lager du julepynten selv.

Juleverksted

Julekurv er en av tingene du kan lage på et juleverksted.
FOTO: AKTIVOSLO.NO

ÅRSTID:

Advent.

PASSER FOR:

Alle, store og små!

HVA:

Hvorfor kjøpe plast-julepynt, julegaver eller julekort når du kan lage selv? Gå sammen om å samle materialer til juleverksted. Dette kan være granbar, kongler, blader, steiner og lignende fra naturen, samt papir, papp, lim, glitter og lignende fra en hobbybutikk. Sett av en ettermiddag, og lag julepynten og julegavene selv. Det gir et langt mer personlig preg enn masseproduserte gaver og pynt, og er mer miljøvennlig. Kanskje julekakene kan bakes samtidig?

ANBEFALT LESNING:

Mange har hobbybøker liggende, med tips til hvordan man kan lage egne pyntegenstander og gaveartikler. Dette er tidspunktet for å børste støv av disse! I tillegg finnes det mange inspirerende tips til hva man kan lage på forskjellige blogger. Prøv et nettsøk på for eksempel «juleverksted» eller «julekurv».

LANDSLEIR MED TRØKK

Miljøagentene har hatt landsleir og landsmøte på Haraset leirsted i Hedmark.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Cirka 80 personer deltok på Miljøagentenes landsleir og landsmøte. På landsleiren ble det arrangert et utall aktiviteter, blant annet re-designverksted, økologisk sjokoladedeling, energikamp og leiravis. På landsmøtet vedtok de unge miljøagentene hva organisasjonen skal gjøre og sette fokus på de neste to årene, samt hvilke aktiviteter, aksjoner og hemmelige oppdrag som skal gjennomføres. Medlemmene, altså miljøagent-barna, får på den måten medbestemmelse over hva organisasjonen skal gjøre. Det ble også vedtatt flere uttalelser fra landsmøtet, som du kan lese her på siden.

Miljøagentene krever varig vern av LoVeSe!

■ Det er bra at det ikke blir oljeboring de neste fire årene i LoVeSe, men Miljøagentene er bekymret for at det kan bli oljeboring der etter de neste fire årene. Miljøagentene kommer til å følge denne saken helt til de lover å verne LoVeSe og andre sårbare områder. Vi gir oss aldri! Miljøagentene er for en grønn fremtid uten olje.

Internasjonal solidaritet!

■ Norge er et veldig rikt land i den vestlige verden, men vi bruker for mye ressurser. Vi har brukt opp vår del og mer enn det. Da blir det urettferdig for andre land som ønsker å bruke sine naturressurser. Da må Norge hjelpe andre land til å utnytte sine naturressurser på en miljøvennlig måte.

Miljøagentene kjemper for en miljøvennlig internasjonal solidaritet!

Mindre bil og mer tog!

■ Miljøagentene vil ha mer miljøvennlig transport. Noen byer er flinke på miljøvennlig transport, men mange kan bli enda flinkere. Miljøagentene krever mer penger til tog og kollektiv trafikk, og mindre penger til veibygging.

Vi må ta vare på naturen vår!

■ Det er vi barna som skal overta jorden, vi vil ikke ha en ødelagt jordklode. Dette er de voksnes ansvar. Vi må sammen ta vare på naturen vår og ikke kaste søppel der. Mange ting tar veldig lang tid å bryte ned.

Miljøagentene vil ha bedre forhold for rovdyr i Norge, ellers forstyrres næringskjeden og økosystemet i naturen. Miljøagentene er sjokkert over at man hogger ned urskog i Norge, denne skogen er veldig sårbart og her lever mange truede arter. Miljøagentene krever vern av all urskog i Norge innen 2015.

MILJØAGENTENE

BARNAS MILJØVERNORGANISASJON

GI JULEGAVEN SOM VARER ET HELT ÅR!

**ET MEDLEMSKAP I MILJØAGENTENE KOSTER KUN 100 KR
OG ER DEN PERFEKTE JULEGAVEN TIL ALLE BARN.**

Miljøagentene er barnas egen miljøvernorganisasjon. Vi vil skape et varig engasjement for natur og miljø hos barn på deres premisser.

Registrerer du gavemedlemsskapet på miljoagentene.no før 13. desember rekker vi å sende velkomstpakken før jul. Du velger selv om vi skal sende velkomstpakken i posten til deg eller rett til den nye miljøagenten. De 50 første som registreres får en ekstra overraskelse i velkomstpakken!

Bestill julegaven på miljoagentene.no/gavemedlem

MILJØAGENTENE

BARNAS MILJØVERNORGANISASJON

DØD SOM EN DODO

Dodo, vandredue og geirfugl. En gang var de tallrike som måker, nå er de døde som – ja, nettopp – dodoer. I sin nye bok forteller Bredo Berntsen om arter vi har utryddet, men også om dem vi reddet i siste liten.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

De hadde levd her i uminnelige tider og var en like uløselig del av vår verden som måker, pingviner og kjøttmeis er det i dag. Det naturen hadde brukt millioner av år på å utvikle, ble slaktet ned i løpet av noen tiår i de verste tilfellene. Dodoen, vandreduen, geirfuglen, uroksen og carolinapapegøyen er arter som ble utryddet av menneskers rovdrift på naturen. I Bredo Berntsens bok *Død som en dodo* kan du lese hvordan det skjedde.

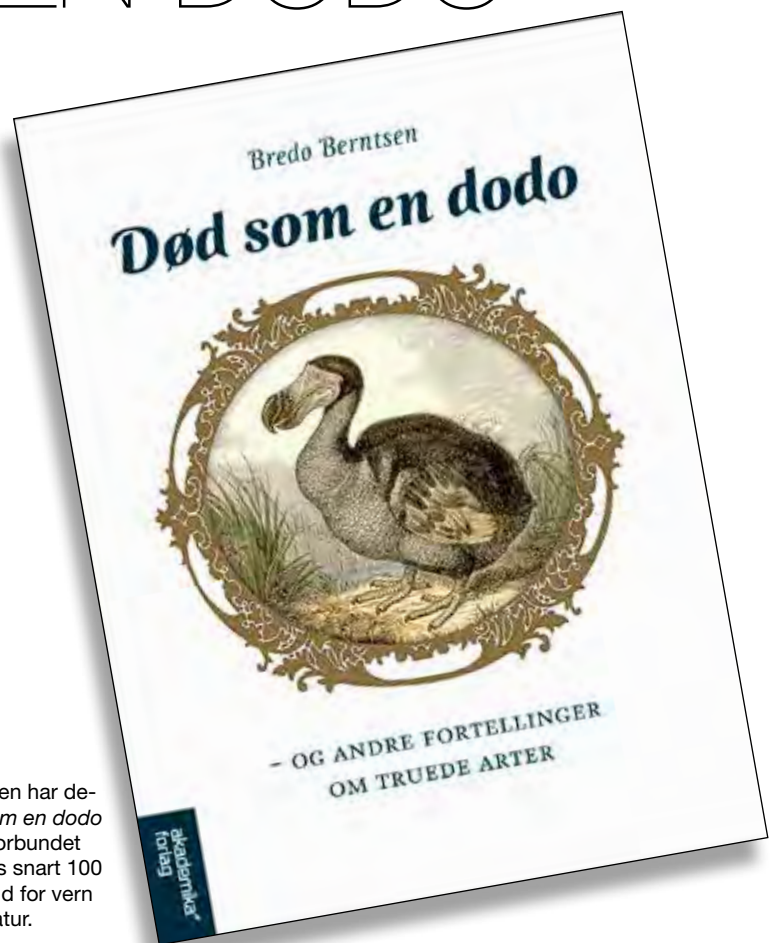
DODOEN

For – er du først død som en dodo, da er det over. Ugjendrivelig slutt. Få arter har blitt så raskt utryddet som dodoen, eller dronten, som levde på Mauritius i det indiske hav. Fuglen ble oppdaget av hollandske sjøfarere i 1581. Den kunne ikke fly, var tillitsfull og hadde ingen naturlige fiender. Hundre år senere var dodoen utryddet. Verden hadde mistet en av sine underligste skapninger.

GEIRFUGLEN

Geirfuglen levde i Nord-Atlanteren, og det var trolig millioner av dem. De lignet pingviner, men var alkefugler som ikke kunne fly. Fuglene hadde blitt jaktet i tusenvis av år, men på 1700-tallet gikk jakten over i den rene nedslaktning. Den siste geirfuglen kan ha blitt felt av nordmannen Lauritz Odin Brodtkorb på alkejakt i Finnmark i 1848. Sikkert er i alle fall at Nord-Atlanterens «pingvin» er borte for alltid.

Bredo Berntsen har desisert *Død som en dodo* til Naturvernforbundet for forbundets snart 100 år lange arbeid for vern av arter og natur.

LEVENDE SOM EN BEVER

Annerledes er det med beveren. På slutten av 1800-tallet var beveren utryddet i alle våre naboland. Bare en liten restbestand på under 100 dyr levde i Aust-Agder. I 1899 ble beveren fredet, og sakte men sikkert tok bestanden seg opp. Nå er det rundt 70 000 bevere i Norge, og bevere fra Norge har rekolonisert gamle leveområder i Sverige, Finland og flere andre land.

Også blåhvalen sto på randen av utryddelse etter massiv fangst. Fra 1900 til 1967 ble 350 000 blåhval fanget i Sørishavet. Hadde fangsten fått fortsette, kunne også verdens største skapning bare vært et minne. I 1965 ble hvalen totalfredet, og nå finnes det mellom 5000 og 12000 individer av arten.

EN BRIKKE BLIR BORTE

– Når en art blir utryddet mister vi en brikke i den økologiske veven. Alle arter

har tilpasset seg til å leve på en måte som ingen andre arter har. Vi mister en brikke i spillet, sier Berntsen, som har skrevet en rekke bøker som naturvern.

I *Død som en dodo* forteller han om artene vi utryddet, men også om dem vi reddet fra utryddelse. Bever, blåhval, bison, alpesteinbuk og hvalross var farlig nær å havne på samme liste som dodoen. Men på 1800-tallet begynte vi å besinne oss. Natursynet endret seg, og vi fikk etter hvert lover og internasjonale avtaler som vernet truede arter. Likevel ender boken med et stort spørsmålstegn. Fortsetter besinnelsen?

– I mange land har myndighetene gjort noen overordnede riktige grep, men internasjonale rapporter tegner dramatiske perspektiver, og vi har rødlistene som viser at svært mange arter er truet. Dessverre ser det ikke ut til at besinnelsen fortsetter, sier Berntsen.

De blideste hønene legger økologiske egg!

Prior Økologiske egg legges av høner som har tilgang på frisk luft når de måtte ønske det. Og så spiser de naturligvis bare økologisk fôr. Det er slikt det blir sunne og gode høner av – og ekstra gode, økologiske egg.

 PRIOR

Debio godkjent

KOM OG PRØV!

Nye Ford Focus Electric står klar hos utvalgte forhandlere.

> FORD **FOCUS ELECTRIC**

Har alt du faller for ved en Ford Focus; klasseledende kjøreegenskaper, tøft utseende og høyt utstyrsnivå – bare helt elektrisk!

Lad opp og kjør.

ford.no

Go Further